

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MATEMATIKO, NARAVOSLOVJE
IN INFORMACIJSKE TEHNOLOGIJE

MAGISTRSKO DELO
OSEBNOSTNE POTEZE STORILCEV IN ŽRTEV
NASILJA

EVA ŠILC

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MATEMATIKO, NARAVOSLOVJE
IN INFORMACIJSKE TEHNOLOGIJE

Magistrsko delo

Osebnostne poteze storilcev in žrtev nasilja

(Personality traits of perpetrators and victims of violence)

Ime in priimek: Eva Šilc

Študijski program: Uporabna psihologija, 2. stopnja

Mentor: doc. dr. Kristijan Musek Lešnik

Somentor: asist. dr. Vesna Jug

Koper, maj 2018

Ključna dokumentacijska informacija

Ime in PRIIMEK: Eva ŠILC

Naslov magistrskega dela: Osebnostne poteze storilcev in žrtev nasilja

Kraj: Koper

Leto: 2018

Število listov: 56

Število tabel: 16

Število prilog: 3

Št. strani prilog: 6

Število referenc: 115

Mentor: doc. dr. Kristijan Musek Lešnik

Somentor: asist. dr. Vesna Jug

UDK: 364.632(043.2)

Ključne besede: medvrstniško nasilje, dejavniki nasilja, žrtve nasilja, storilci nasilja, osebnostne poteze

Izvleček:

Medvrstniško nasilje se pojavlja po vsem svetu in v vseh kulturah. Med njegove najpogostejše posledice sodijo psihosomatska obolenja, zmanjšana delovna storilnost, zloraba psihoaktivnih substanc in socialna izoliranost. Preučevali smo, katere osebnostne lastnosti so povezane z storilci in žrtvami nasilja. V raziskavi je sodelovalo 156 oseb, starih med 18 in 22 let. Ti so preko spletnih socialnih omrežij izpolnili spletno obliko lestvice medvrstniškega nasilja, ki smo jo sestavili z vprašalnikom petih velikih faktorjev osebnosti (BFI), vprašalnikom za merjenje temne trojice in lestvico samopodobe (SDQ-I). Vključili smo tudi vprašanja iz priročnika Prepoznavanje in preprečevanje nasilja v šoli. Ugotovili smo, da storilci nasilja moškega spola izražajo manj empatije, so bolj nezadovoljni s seboj, imajo nižje samozaupanje in slabšo interakcijo s starši v primerjavi z osebami, ki niso izvajale nasilja. Žrtve nasilja moškega spola pa imajo slabšo interakcijo z vrstniki istega spola in so prav tako bolj nezadovoljni sami s seboj, imajo nižje samozaupanje in slabšo interakcijo s starši v primerjavi z osebami, ki niso doživele nasilja. Žrtve nasilja ženskega spola imajo slabšo interakcijo s starši in se ne počutijo toliko fizično privlačne kot osebe, ki niso doživele nasilja. Rezultati so pokazali, da tako moški kot ženske najpogostejše izvajajo verbalno nasilje, dve tretjini udeležencev pa se je pojavilo tako v vlogi žrtve kot v vlogi storilca nasilja. Vrednost magistrskega dela predstavlja pregled nad varovalnimi in rizičnimi dejavniki nasilja ter osebnostnimi potezami storilcev in žrtev nasilja.

Key words documentation

Name and SURNAME: Eva ŠILC

Title of the master thesis: Personality traits of perpetrators and victims of violence

Place: Koper

Year: 2018

Number of pages: 56

Number of tables: 16

Number of appendices: 3

Number of appendix pages: 6

Number of references: 115

Mentor: Assist. Prof. Kristijan Musek Lešnik, PhD

Co-Mentor: Assist. Vesna Jug, PhD

UDK: 364.632(043.2)

Keywords: bullying, factors of violence, victims, perpetrators of violence, personality traits

Abstract:

Bullying can be observed around the world and in every culture. Among its most common consequences are psychosomatic illnesses, reduced performance, psychoactive substance abuse and social isolation. This thesis examines which personality traits are common among perpetrators and victims of such violence. The research included 156 respondents aged between 18 and 22. Through online social media, they were invited to take part in an online survey on bullying, combined with a Big Five Inventory (BFI) questionnaire, a Dark Triad questionnaire and an SDQ-I self-image questionnaire. The survey included questions from a Slovenian-language manual for recognition and prevention of bullying in schools. The results show that male perpetrators exhibit lower levels of empathy are less satisfied with themselves have a lower level of self-trust and worse interaction with their parents compared to their peers who have not engaged in bullying. Male victims of bullying had worse interaction with their peers of the same gender, and are also less satisfied with themselves, have a lower level of self-trust and worse interaction with their parents compared to their peers who have not been bullied. Female victims of bullying have worse interaction with their parents, and are less likely to see themselves as physically attractive as their peers who have not been bullied. Moreover, the results show that verbal bullying is the most common form with both men and women, and two out of three participants have been in both the role of the bullied and that of the bully. The value of this master's thesis is a review of protective and risk factors of bullying and the personality traits of perpetrators and victims of bullying.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD.....	1
1.1	MEDVRSTNIŠKO NASILJE	1
1.1.1	Opredelitev medvrstniškega nasilja.....	1
1.1.2	Vrste medvrstniškega nasilja	3
1.1.3	Razširjenost medvrstniškega nasilja.....	3
1.1.4	Razlike med spoloma pri žrtvah in storilcih nasilja	4
1.1.5	Rizični dejavniki žrtev nasilja	5
1.1.6	Varovalni dejavniki žrtev nasilja.....	6
1.2	SPLOŠNE POSLEDICE NASILJA	6
1.2.1	Telesna raven.....	6
1.2.2	Ekonomske posledice	7
1.2.3	Vedenjska in socialna raven	7
1.2.4	Psihična, kognitivna in čustvena raven	7
1.3	VLOGA DRUŽINE IN VZGOJE V POVEZAVI Z NASILJEM.....	8
1.4	SAMOPODOBA	10
1.5	OSEBNOSTNE POTEZE ŽRTEV NASILJA	10
1.6	OSEBNOSTNE POTEZE STORILCEV NASILJA	11
1.7	NAMEN DELA IN HIPOTEZE.....	12
2	METODA.....	14
2.1	VZOREC	14
2.2	PRIPOMOČKI.....	14
2.2.1	Vprašalnik velikih pet faktorjev osebnosti BFI.....	14
2.2.2	Vprašalnik za merjenje temne trojice	15
2.2.3	Vprašalnik samopodobe SDQ-I.....	15
2.2.4	Lestvica medvrstniškega nasilja	15
2.3	POSTOPEK	17
3	REZULTATI.....	18
3.1	OPISNA STATISTIKA IN TESTI NORMALNOSTI.....	18
3.2	UGOTAVLJANJE RAZLIK MED SKUPINAMI	20

3.3	UGOTAVLJANJE POGOSTOSTI RAZLIČNIH VRST NASILJA	24
3.4	RAZLIKE MED SPOLOMA	25
3.5	MEDVRSTNIŠKO NASILJE V ŠOLI.....	26
4	RAZPRAVA.....	27
5	SKLEPI.....	31
6	VIRI.....	33

KAZALO TABEL

Tabela 1.01 Delež fantov in deklet glede na vloge v medvrstniškem nasilju	5
Tabela 2.01 Vrednotenje storilcev nasilja	16
Tabela 2.02 Vrednotenje žrtev nasilja	16
Tabela 3.01 Opisna statistika in test normalnosti merjenih spremenljivk za BFI	18
Tabela 3.02 Opisna statistika in test normalnosti merjenih spremenljivk za SDQ-I.....	19
Tabela 3.03 Opisna statistika in test normalnosti merjenih spremenljivk za temno trojico	19
Tabela 3.04 Opisna statistika in test normalnosti merjenih spremenljivk za medvrstniško nasilje	20
Tabela 3.05 Vrednosti rangov na podlestvici psihopatije in testna statistika Mann-Whitneyjevega U-preizkusa	20
Tabela 3.06 Vrednosti rangov podlestvic vprašalnika posameznih sestavin samopodobe SDQ-I za izvajanje nasilja in testna statistika Mann-Whitneyjevega U-preizkusa....	21
Tabela 3.07 Vrednosti rangov podlestvic vprašalnika posameznih sestavin samopodobe SDQ-I za doživljanje nasilja in testna statistika Mann-Whitneyjevega U-preizkusa	22
Tabela 3.08 Vrednosti rangov na podlestvici nevroticizma in testna statistika Mann-Whitneyjevega U-preizkusa	23
Tabela 3.09 Vrednosti rangov na podlestvici izolacije in testna statistika Mann-Whitneyjevega U-preizkusa	23
Tabela 3.10 Opazovane frekvence, pričakovane frekvence, ostanki in testna statistika hi-kvadrat.....	24
Tabela 3.11 Opazovane frekvence, pričakovane frekvence, ostanki in testna statistika hi-kvadrat.....	25
Tabela 3.12 Delež fantov in deklet glede na vloge v medvrstniškem nasilju	25
Tabela 3.13 Delež medvrstniškega nasilja tekom šolanja	26

KAZALO PRILOG

PRILOGA A *Smernice za delo s povzročiteljem/-ico nasilja*

PRILOGA B *Smernice za delo z osebo, ki doživlja nasilje*

PRILOGA C *Vprašalnik, ki smo ga uporabili pri raziskavi*

Zahvala

Zahvaljujem se svojim mentorjema doc. dr. Kristijanu Musku Lešniku in asist. dr. Vesni Jug za strokovno vodenje in pomoč pri magistrskem delu.

Hvala družini za spodbudo in oporo, ki sem jo prejela skozi celoten proces šolanja.

1 UVOD

Medvrstniško nasilje se pojavlja po vsem svetu, v vseh kulturah in socialnih domenah. Sem sodijo šole, družine, rekreacijske aktivnosti, delovna mesta in zapori (Monks, Smith, Naylor, Barter, Ireland in Coyne, 2009; Volk, Camilleri, Dane in Marini, 2012). Število raziskav o medvrstniškem nasilju je v zadnjih desetletjih naraslo; v večji meri zaradi naraščajočih dokazov, da nasilje pušča pomembne dolgoročne posledice na žrtvah (Wolke, Copeland, Angold in Costello, 2013). Doživljanje nasilja je povezano s slabšim zdravstvenim stanjem, razvojem kroničnih bolezni, zlorabo psihoaktivnih snovi, kroničnimi psihičnimi obolenji in s poškodbami (Bell, Fink in Berg, 2000). Družina je za otroka primarno okolje, ki je ključno za njegov psihofizični in socialni razvoj, kasneje pa so pomembni tudi odnosi, ki jih ima z vrstniki. Zato je pomembno, da ima otrok izkušnje varne navezanosti v odnosih s pomembnimi drugimi, podporo socialne mreže vrstnikov, družine in šole ter da ima priložnosti, da razvija in uporabi različne socialne veščine (Aničić, Hrovat Svetičič, Hrovat in Sušnik, 2015).

Žrtve nasilja pogosto razmišljajo o samomoru, imajo težave pri razvijanju socialnih veščin in so nasploh manj učinkovite v primerjavi z osebami, ki niso doživele nasilja. Zanje je prav tako značilno, da imajo nizko samopodobo, so bolj anksiozne, v osebnih odnosih pa imajo težave s predanostjo, intimnostjo, varnostjo in zaupanjem v primerjavi z osebami, ki niso doživele nasilja (Aničić idr., 2015). Za osebo, ki vrši nasilje nad drugimi je v primerjavi z osebami, ki niso izvajale nasilja značilno, da pri njej prevladuje želja po izkazovanju moči in dominantnosti, saj potrebuje prevlado nad drugimi. Za takšne osebe je lahko značilno pomanjkanje empatije, lahko so nepotrpežljive, impulzivne in ne občutijo krivde. Prav tako je za osebe, ki izvajajo nasilje nad drugimi, značilno, da vidijo agresivnost kot edino pot za zagotavljanje dobre samopodobe in so neobčutljivi za trpljenje drugih (Pečjak, 2014).

1.1 MEDVRSTNIŠKO NASILJE

1.1.1 Opredelitev medvrstniškega nasilja

Najbolj značilen in najpogosteje uporabljan izraz v angleški literaturi za medvrstniško nasilje je »bullying«. V starejši literaturi je ta beseda slovenjena kot trpinčenje med učenci, v novejši pa se zanj uporablja izraz medvrstniško nasilje (Pečjak, 2014). Podobni slovenski izrazi so lahko: ustrahovanje, trpinčenje, zlorabljanje, grožnje, maltretiranje, zafrkavanje, mučenje, ogrožanje, šikaniranje ali pregovarjanje (Lukežič, 2005). Olweus je leta 1993 podal definicijo tovrstnega nasilništva, ki pravi, da gre za »agresivno vedenje oziroma namerno povzročanje škode, ki se čez čas ponovi. Značilno je tudi neravnotežje moči.« (Olweus, 1993, 8–9). Medvrstniško nasilje oz. bullying torej označuje zlorabo moči nad določeno žrtvijo, ki se je nezmožna učinkovito braniti. Preganjana oseba je običajno v

manjšini, mlajša in psihološko ali telesno šibkejša. Oseba, ki povzroča nasilje, to počne, ker želi nekomu povzročiti škodo, občutiti psihološko zadovoljstvo, pridobiti status v vrstniški skupini ali priti do hitrega dobička preko prisvojitve denarja ali imetja (Olweus, Smith, Morita, Catalano in Slee, 1999). Medvrstniško nasilje narašča v obdobju osnovne šole, ko otroci vstopajo v adolescenco (Rios-Ellis, Bellamy in Shoji, 2000).

Nasilje se lahko dogaja tudi na delovnem mestu. Raziskava v podjetju UNISON (6000 zaposlenih) je pokazala, da je bilo šest oseb od desetih žrtev ali priča nasilju. Kar tretjina žensk, zajetih v raziskavi, pa je poročala, da so doživele nasilje na delovnem mestu (UNISON, 2011). Število raziskav o medvrstniškem nasilju se je v zadnjih desetletjih povečalo; v veliki meri zaradi naraščajočih dokazov, da nasilje pušča pomembne dolgoročne posledice na žrtvah (Wolke, Copeland, Angold in Costello, 2013).

Čeprav se medvrstniško nasilje pojavlja vsepovsod, pa so takemu nasilju bolj izpostavljene določene skupine otrok in mladostnikov zaradi nekaterih značilnosti, po katerih se razlikujejo od večine (Pečjak, 2014). Carter in Spencer (2006) sta ugotovila, da so bili učenci s posebnimi potrebami bolj izpostavljeni medvrstniškemu nasilju kot drugi vrstniki. Rezultati študij, ki so vključevale analizo med spoloma, so pokazali, da so dečki bolj izpostavljeni medvrstniškemu nasilju kot deklice (Carter in Spencer, 2006). Izjema sta Nabuzoka in Smith (1993), ki sta ugotovila, da so deklice z učnim primanjkljajem pogostejše ustrahovane kot dečki z učnimi težavami. Dawkins (1996) sklepa, da so otroci s posebnimi potrebami pogostejše ustrahovani zato, ker imajo zelo malo prijateljev, potrebujejo več pomoči v šoli in so pri igri sami. Ti otroci so prav tako manj popularni in pogostejše zavrženi s strani vrstnikov kot otroci, ki nimajo posebnih potreb (Nabuzoka in Smith, 1993).

Volk, Dane in Marini (2014) ugotavljajo, da je škoda, ki jo povzroča storilec nasilja, odvisna od percepcije žrtve, ki se nanaša tako na pogostost kot na intenzivnost nasilja. Eno samo grozotno agresivno dejanje lahko zadošča, da se za vedno spremeni zavest in vedenje žrtve. Prav tako lahko žrtvi povzročijo veliko škodo ponavljajoča se agresivna dejanja nizke intenzitete. Tako lahko rečemo, da bo žrtvina izkušnja škode nasilja produkt frekvence in intenzivnosti agresije ter trdoživosti žrtve (Volk, Dane in Marini, 2014). Novejše raziskave kažejo, da pogostost, resnost in prisotnost neravnovesja moči med storilcem nasilja in žrtvijo povečajo zaznano škodo nasilja (Van der Ploeg, Steglich, Salmivalli in Veenstra, 2015; Van Noorden, Bukowski, Haselager, Lansu in Cillessen, 2016; Ybarra, Espelage in Mitchell, 2014). Pri storilcih nasilja, ki so bili v otroštvu tudi sami žrtve, obstaja večje tveganje za slabše zdravje, premoženje in socialne odnose v odraslem obdobju (Wolke, Copeland, Angold in Costello, 2013).

1.1.2 Vrste medvrstniškega nasilja

Raziskovalci medvrstniško nasilje razvrščajo v različne kategorije. Olweus (1993) razlikuje med *neposrednim* medvrstniškim nasiljem (odkrit in očiten napad na drugo osebo) in *posrednim* nasiljem (izključitev iz skupine). Ostali avtorji delijo medvrstniško nasilje na namerno fizično agresijo (porivanje, pretepanje, brcanje, boksanje ipd.) (Nansel, Overpeck, Pilla, Ruan, Simons-Morton, in Scheidt, 2001), verbalno oz. besedno nasilje, socialno izolacijo oz. izključitev iz družbe, (Cook, Williams, Guerra, Kim in Sadek, 2010; Elliot, 2002; Nansel idr., 2001), čustveno nasilje (Elliot, 2002; Nansel idr., 2001) in spletno nasilje (Williams in Guerra, 2007).

Sullivan (2011) posebej opredeli tudi psihično nasilje, ki ga deli na *verbalno* in *neverbalno* nasilje. Pod verbalno nasilje sodijo žaljivke in zmerljivke s spolno in socialno vsebino, razširjanje lažnih, neresničnih govoric, hujskanje prijateljev, grožnje, povezane z izsiljevanjem za denar, in druge oblike verbalnega poniževanja (opazke, spakovanje itd.). Neverbalno psihično nasilje Sullivan (2011) deli na neposredno neverbalno nasilje, kot so npr. različne nesramne geste in posredno neverbalno nasilje, ki je bolj zahrbtno in subtilno in vključuje manipulacijo z odnosi, kot npr. namensko socialno izključevanje (osamitev, ignoriranje).

V zadnjem desetletju je zaradi eksponentne rasti tehnologije in komunikacije preko elektronskih medijev močno naraslo spletno nasilje. Zanj je značilna sistematična zloraba moči preko uporabe spletnih medijev in elektronske tehnologije (Mark in Ratliffe, 2011). Vključuje verbalno, vizualno, socialno in relacijsko agresijo. Sem sodijo žaljenje, širjenje govoric, pošiljanje žaljivih elektronskih sporočil, nadlegovanje, zaničevanje, pošiljanje sporočil s spolno vsebino, razkazovanje, zasledovanje in izdajanje za nekoga drugega (Kowalski, Limber in Agatston, 2012; Law, Shapka, Hymel, Olson in Waterhouse, 2012).

Ena izmed oblik medvrstniškega nasilja pa je tudi spolno nasilje. To je vrsta nasilja, ki vključuje neželjeno spolno pozornost, ki povzroča naslovniku občutja nelagodja, podcenjevanja ali ponižanja. Sem sodijo nespodobne geste, seksualne, sarkastične ali nagajive opazke. Ta vrsta nasilja vključuje tudi kazniva dejanja, kot so na primer neželeni spolni dotiki, zloraba in posilstvo (Pečjak, 2014).

1.1.3 Razširjenost medvrstniškega nasilja

Nasilje je na splošno težko izmeriti in oceniti njegov obseg in pogostost. Podatki o razširjenosti medvrstniškega nasilja se razlikujejo glede na zastavljena vprašanja, starost spraševanih, kriterije pogostosti oz. resnosti nasilja in opredelitve medvrstniškega nasilja (Pečjak, 2014). Raziskava Svetovne zdravstvene organizacije (WHO, 2009) je ugotavljala stopnjo prisotnosti medvrstniškega nasilja med učenci, starimi 13 in 15 let. Rezultati so

pokazali, da sta državi, kjer se pojavlja največ nasilja, Litva in Belgija. Slovenija je glede na raziskavo Svetovne zdravstvene organizacije uvrščena med države z najnižjo stopnjo medvrstniškega nasilja med učenci starimi 13 in 15 let.

Raziskave so pokazale, da se več nasilnežev pojavlja med starejšimi učenci (v višjih razredih in srednjih šolah) in da je medvrstniškega nasilja vseh oblik več med fanti kot med dekleti. Še posebej velike razlike med spoloma se kažejo pri verbalnem in fizičnem nasilju, manjše razlike pa so pri socialnem oz. odnosnem nasilju, kot sta npr. izključevanje ali izolacija posameznega učenca. Rezultati raziskav so pokazali, da je največ žrtev verbalnega in fizičnega nasilja med 13. in 15. letom, največ socialnega nasilja pa med 13. in 14. letom (Marsh, Nagengast, Morin, Parada, Craven in Hamilton, 2011; Ostrov in Godleski, 2010).

Raziskava spletnega nasilja v Veliki Britaniji Ditch the Label (2017), v kateri je sodelovalo več kot 10.000 udeležencev, starih med 12 in 20 let, je pokazala, da naj bi bilo 16 % udeležencev najmanj enkrat na teden žrtev spletnega nasilja, 13 % pa najmanj enkrat na mesec. Najpogostejše izkušnje spletnega nasilja so bile prejetje žaljivega sporočila, objava nesramnega komentarja na internetni profil in širjenje govoric po spletu. Najpogostejši spletni mediji, kjer so udeleženci doživljali spletno nasilje, so bili Instagram, Facebook in Snapchat. Kar 69 % vseh vprašanih je priznalo, da so že kdaj storili nekaj žaljivega proti nekomu drugemu na spletu; največ (35 %) jih je poslalo posnetek zaslona ali sliko nekega statusa, da bi se mu smejali v skupinskem pogovoru na spletu, 25 % vprašanih se je norčevalo iz nekoga v spletni igri, 17 % pa je javno všečkalo ali delilo objavo nekoga, da bi se iz njega norčevali. Udeleženci so poročali, da jih je zaradi posledic spletnega nasilja 41 % postalo anksioznih, 37 % jih je razvilo depresijo, 26 % pa jih je razmišljalo o samomoru. Kar 88 % udeležencev raziskave Ditch the Label (2017) je bilo mnenja, da glede na njihovo definicijo medvrstniškega nasilja tega niso nikoli počeli. Kljub temu je 83 % vseh udeležencev v raziskavi povedalo, da so izvajali določeno vrsto nasilja nad nekom.

1.1.4 Razlike med spoloma pri žrtvah in storilcih nasilja

Raziskave kažejo, da so moški bolj nagnjeni k izvajanju nasilja kot ženske. Prav tako je med moškimi več žrtev nasilja kot med ženskami (Boulton in Smith, 1994; Nansel idr., 2001). Na podlagi raziskav so ugotovili, da se ženske poslužujejo bolj prikritih in indirektnih oblik medvrstniškega nasilja, kot so na primer govorice, socialna zavrnitev in izključitev iz družbe (Crick, Bigbee in Howes, 1996; Crick in Grotpeter, 1995). Ostrov in Godleski (2010) sta zaključila, da so moški bolj vključeni v fizične oblike nasilja, medtem ko so ženske bolj vključene v indirektno agresijo, povezano s socialnimi interakcijami. Rezultati raziskave o povezanosti med empatijo in spolom so pokazali, da so ženske dosegale višji rezultat na lestvicah empatije kot moški. Razlog za to naj bi bil v tem, da

imajo moški povišano raven testosterona, ki negativno korelira z empatijo, ženske pa so za razliko od moških (poleg drugačne sestave hormonov v telesu) že od malega vključene v drugačne specifične socializacijske procese, kjer je poudarek na razumevanju medosebnih odnosov (Overgaaauw, Rieffe, Broekhof, Crone in Güroğlu, 2017). Warden in Mackinnon (2003) sta v svoji raziskavi ugotavljala povezanost empatije in medvrstniškega nasilja specifično glede na spol. Ugotovila sta, da ženske dosegajo višje rezultate pri empatiji in nizke rezultate pri pogostosti medvrstniškega nasilja, medtem ko so pri moških rezultati obratni – nižja empatija in pogostejše medvrstniško nasilje. Tabela 1.01 prikazuje delež fantov in deklet glede na vloge v medvrstniškem nasilju.

Tabela 1.01

Delež fantov in deklet glede na vloge v medvrstniškem nasilju (Pečjak, 2014)

	Žrtve	Nasilneži	Nosilci obeh vlog
Fantje	72 %	82 %	76 %
Dekleta	28 %	18 %	24 %

Iz tabele 1.01 je razvidno, da se tako fantje kot dekleta pojavljajo v obeh vlogah: kot žrtve in kot storilci. Glede na visok odstotek pri fantih pa lahko sklepamo, da je tako žrtev kot nasilnežev med dekleti občutno manj.

Elledge, Cavell, Ogle, Malcolm, Newgent in Faith (2010) so ugotovili tudi razlike med spoloma v odzivu na nasilje pri učencih, ki so kronične žrtve. Ženske, ki so kronične žrtve, so manj nagnjene k uporabi katerekoli strategije (prisilne ali neprisilne), medtem ko moški pogosteje uporabijo strategije, ki jim jih priporočijo odrasli.

1.1.5 Rizični dejavniki žrtev nasilja

Zaradi različnih okoliščin pri nekaterih otrocih obstaja še posebna nevarnost za doživljanje različnih vrst nasilja in zato potrebujejo še dodatno pozornost. To so otroci, za katere starši povedo, da jih niso želeli, in otroci, ki so drugega spola, kot so želeli starši. Med rizično skupino, ki je zelo dovzetna za medvrstniško nasilje, spadajo tudi otroci s posebnimi potrebami (motnje v duševnem razvoju, težave v vedenju in čustvovanju, telesna oviranost itd.) in otroci, ki so bili spočeti s posilstvom. (Aničić, Hrovat Svetičič, Hrovat in Sušnik, 2015).

Na pojav nasilja v šoli lahko vpliva tudi to, če se je pojavila izrazito storilnostna in tekmovalna klima ter visoka zahteva po poslušnosti in podrejenosti. Če se ne išče individualnih rešitev in poti, se ustvarja tudi več napetosti. Do njih lahko privedejo tudi nejasne meje in zahteve ali slabo sklepanje, kar lahko povzroči še več konfliktov med učitelji in učenci ali med učenci samimi (Verbnik Dobnikar, 2002).

Na podlagi raziskav so ugotovili, da je pri ženskah, ki so v adolescenci doživljale spolno nasilje, povečano tveganje za ponovno doživljanje spolnega nasilja. Raziskava, v kateri je sodelovalo 5000 žensk v obdobju študija, je pokazala, da če se je spolno nasilje dogajalo v predhodnem šolanju, to za sedemkrat poveča tveganje ponovnega prisilnega spolnega napada v času študija (Krebs, Lindquist, Warner, Fisher in Martin, 2007). Marsh in sodelavci (2011) so ugotovili, da so žrtve, ki so doživljale fizično nasilje, kasneje pogostejše tudi same izvajale fizično nasilje nad drugimi.

1.1.6 Varovalni dejavniki žrtev nasilja

Pomemben varovalni dejavnik žrtev medvrstniškega nasilja ali nasilja v družini je vsekakor to, da so obkroženi s prijatelji, vrstniki in sorodniki (Kochenderfer in Ladd, 1997). Hodges, Malone in Perry (1997) prav tako menijo, da je pomembna kvaliteta prijateljstev, ki jih imajo otroci z vrstniki. Vrstniki osebe, ki doma doživlja nasilje, so prav tako pomembni zaradi visoke stopnje empatije, ki jo imajo do nje, saj ji želijo pomagati in jo podpirati (Domiter Protner, 2014). Varovalni dejavnik lahko predstavlja tudi šolska uspešnost, saj deluje kot protiutež ogrožajočim vplivom (Mikuš Kos, 1996). Za osebo, ki doživlja medvrstniško nasilje, je varovalni dejavnik lahko družina, ki je za otroka primarno okolje, ki je ključno za njegov psihofizični in socialni razvoj (Aničić idr., 2015). Pomembno je, da so bile v primarni družini jasne generacijske razlike v vlogah, kar pomeni, da so bili starši tisti, ki so skrbeli za otroka in ne obratno. Prav tako je pozitivna samopodoba (z občutkom lastne vrednosti) pomemben varovalni dejavnik pred medvrstniškim nasiljem (Aničić idr., 2015).

Raziskave so pokazale, da so v šolah najboljše rešitve proti medvrstniškemu nasilju stroga disciplina, intenzivna podpora in supervizija, omogočanje svetovanja za učence in usposabljanje za učitelje (Barone, 1997). N. Labi (2001) pravi, da je uspeh katerihkoli intervencij v šoli zagotovljen v 60 %, vendar le, če so enaki ukrepi uporabljeni tudi doma.

1.2 SPLOŠNE POSLEDICE NASILJA

1.2.1 Telesna raven

Doživljanje nasilja je pri obeh spolih povezano s slabšim zdravstvenim stanjem, zlorabo psihoaktivnih snovi, razvojem kroničnih bolezni, kroničnimi psihičnimi obolenji in s poškodbami. Nasilje v domačem okolju je tudi pogost vzrok poškodb pri ženskah (Bell, Fink in Berg, 2000). Ženske, ki so žrtve nasilja, imajo od 50 do 70 % več ginekoloških in s stresom povezanih težav, pa tudi težav z delovanjem centralnega živčnega sistema (Selič idr., 2008). Neposredne posledice fizičnega nasilja so med drugim modrice, rane, odrgnine, zvini zlomi, opekline, izbiti zobje in poškodbe notranjih organov (Kuhar, Guzelj, Drolc in Zabukovec, 1999). Klavdija Aničić in sodelavci (2015) med telesnimi posledicami nasilja

naštevajo še psihosomatska obolenja, motnje dihanja, motnje pri zadrževanju vode/blata, glavobole in močno izpadanje las. Slee (1994) pravi, da je položaj žrtve povezan s slabšim fizičnim, socialnim in psihološkim blagostanjem pri osnovnošolskih otrocih.

1.2.2 Ekonomske posledice

Žrtve nasilja so slabše zaposljive zaradi različnih primanjkljajev. Povečana je možnost, da ne dokončajo šolanja in se morajo zato vključiti v plačljive izobraževalne programe. Z nasiljem so povezani tudi visoki stroški psihološkega zdravljenja (Aničić idr., 2015). Glavni faktorji, ki so povezani s slabšim duševnim zdravjem in nizko produktivnostjo na delovnem mestu, so stres v službi, medvrstniško nasilje, spolno nadlegovanje in ustrahovanje. Pojav medvrstniškega nasilja vpliva na uspešnost, ugled organizacije, zdravje zaposlenih, povečanje skupnih stroškov in izgubo produktivnosti. Nasilje na delovnem mestu ne vpliva samo na žrtev, ampak tudi na posameznike, ki so temu priča (Pinheiro, Ivandic in Razzouk, 2017). Raziskave v Veliki Britaniji kažejo, da stane ustrahovanje na delovnem mestu 10–20 % (pribl. 3,7 milijarde funtov) skupnih stroškov v državi (Giga, Hoel in Lewis, 2008).

1.2.3 Vedenjska in socialna raven

Za žrtve nasilja so značilna destruktivna, rizična in nasilna vedenja, izključitev iz šole, agresivna vedenja, grizenje nohtov, strah pred dotikom drugih ljudi, pretirano izražena potreba po kontroli nad svojim telesom in pretirana skrb za druge. Pogosto razmišljajo o samomoru, imajo težave pri razvijanju socialnih veščin in so nasploh manj učinkovite v primerjavi z osebami, ki nasilja niso doživljale (Aničić idr., 2015). Prav tako Klavdija Aničić s sodelavci (2015) poroča, da je pri žrtvah nasilja večja možnost za doživljanje ali povzročanje nasilja med vrstniki. Osebe, ki doživljajo ali so bile žrtve medvrstniškega nasilja, pogosto ugotovijo, da strategije, ki so jih prej uporabljali za obvladovanje običajnih pritiskov vsakodnevnega dela, niso več učinkovite. Namesto, da bi uporabljali širši spekter veščin spoprijemanja, se držijo enoličnega načina reševanja problemov. Pogosto regresirajo v zgodnji način ravnanja s težavami, ki lahko vključuje izogibanje, jok, pasivnost, izolacijo in pretirano ustrežljivost (Tehrani, 2005). Študije povezujejo žrtve nasilja tudi s pogosto zavrnitvijo s strani vrstnikov (Boulton in Smith, 1994). Žrtve spolnega nasilja izgubijo zaupanje vase ali v druge ljudi, imajo težave s spolnostjo in spanjem, lahko se razvijejo motnje hranjenja, psihosomatske bolezni in različne odvisnosti (Kuhar idr., 1999).

1.2.4 Psihična, kognitivna in čustvena raven

Žrtve nasilja pogosto doživljajo anksioznost in depresijo, imajo nizko samopodobo, težave s koncentracijo in psihosomatske težave (Williams, Chambers, Logan in Robinson, 1996;

Hawker in Boulton, 2000). V najhujšem primeru žrtve lahko storijo tudi samomor (Kaltiala-Heino, Rimpela, Marttunen, Rimpela, in Rantanan, 1999; Mark in Ratliffe, 2011). N. Tehrani (2005) ugotavlja, da nekatere žrtve doživljajo simptome podobne postravmatskemu stresu, kot so nočne more in prebliski spominov (flashback), četudi niso bile izpostavljene življenjsko nevarni situaciji. Medvrstniško nasilje se povezuje tudi z nižjim življenjskim zadovoljstvom, strahom, zlorabo nedovoljenih substanc in izgubo samozavesti (Moore, Huebner in Hills, 2012; Patchin in Hinduja, 2013). Žrtve spolnega nasilja običajno za to, kar se jim je zgodilo, krivijo sebe, počutijo se nečiste in ponižane (Kuhar idr., 1999). K. Aničić in sodelavci (2015) ugotavljajo, da so za žrtve nasilja prav tako značilni napadi panike, nespečnost, nihanje razpoloženja, apatičnost, pomanjkanje energije, motnje hranjenja, občutek nemoči in neobvladovanje svojega življenja.

Sourander in sodelavci (2007) so ugotavljali psihološke posledice obeh vlog, tako nasilneža kot žrtve, na poznejši razvoj posameznika v mladostni in odrasli dobi. Ugotovili so, da tisti, ki so se pri osmih letih pogosto pojavljali v vlogi nasilneža, kažejo v zgodnji odraslosti antisocialno osebnost, zlorabo drog ter depresivne in anksiozne motnje. Tisti, ki pa so bili pri osmih letih v vlogi žrtve, pogosto kažejo motnje anksioznosti. To kaže, da sta obe vlogi v medvrstniškem nasilju v zgodnjem otroštvu rizični za pojavljanje poznejših psihičnih motenj.

1.3 VLOGA DRUŽINE IN VZGOJE V POVEZAVI Z NASILJEM

Nasilje ali slabo ravnanje z otroki bi lahko šteli za skrajno obliko disfunkcionalnega vedenja med ljudmi. Nekateri raziskovalci družin menijo, da je nasilje v družini bolj običajno kot ljubezen (Straus, 1992). Straus (2008) poimenuje tudi normalno družino »zibelka nasilja«, saj meni, da je otrokova primarna izkušnja z nasiljem prav udarec njegovega starša, zato je šeškanje po njegovem mnenju primarna oblika nasilja. Člani družin, v katerih ni varno živeti, se navadno prilagodijo stanju. Otrok ni le pasiven prejemnik vplivov s strani odraslih, ampak poskuša poiskati nek način vedenja, za katerega se mu zdi, da bo zmanjšal tveganje in bolečino (Rus Makovec, 2003).

V Sloveniji so na Katedri za družinsko medicino v Ljubljani leta 2006 izvedli pilotno raziskavo, s katero so želeli preveriti pripravljenost bolnikov za razkrivanje morebitnih izkušenj s telesnim in/ali psihičnem nasiljem v družini. Od 1103 bolnikov je 12,8 % odgovorilo, da so (bili) žrtve telesnega in duševnega nasilja, 5,9 % samo telesnega in 10,9 % samo duševnega nasilja. Nasilje je doživljalo 3,6 % moških in 13,8 % žensk (Selič, Kopčavar Guček in Kersnik, 2008).

Otroci, ki so rasli v domovih, kjer je bilo nasilno vedenje med staršema običajno, so bili v odrasli dobi dva- do trikrat pogostejše nasilni do ljudi zunaj družine kot tisti, pri katerih telesno nasilje med starši ni bilo običajno (Straus, 1992). Družina ponavadi spodbuja

nasilje s prenašanjem nasilnih vzorcev reagiranja in komunikacije s staršev na otroke. Če se otrok v otroštvu nauči predvsem nasilnega reagiranja v konflikth in če njegova starša rešujeta probleme samo z vpitjem in nasilno komunikacijo, potem je velika verjetnost, da bo tudi otrok kasneje v življenju, ko bo naletel na problem, odgovoril z nasiljem. Odraščanje in življenje v nasilni družini tako lahko pomeni večjo verjetnost prevzemanja nasilnih vzorcev (Kuhar idr., 1999; James, 1994).

Mejia, Kliwer in Williams (2006) so ugotovili, da otroci, ki so priče nasilju med staršema, kažejo visoko stopnjo eksternih vedenjskih problemov (npr. agresivnost, upornost in delinkventnost) in tudi notranjih vedenjskih problemov (npr. introvertiranost, depresivnost, anksioznost). Njihova študija je na vzorcu 1152 mladostnikov v starosti od 11 do 19 let dokazala posreden vpliv družinskega nasilja na impulzivnost mladostnikov, uživanje drog in asocialno vedenje.

Raziskave, opravljene med fanti, kažejo, da se med dejavniki v družini, ki vodijo k agresivnemu vedenju, pojavi negativen čustveni odnos do otroka v zgodnjih letih, ki se kaže v pomanjkanju pozornosti do otroka. S tem se povečuje tveganje za poznejše agresivno vedenje. Prav tako je dejavnik agresivnega vedenja, če starši otroku ne postavijo jasne meje glede nasilnega vedenja do drugih in če otroka telesno kaznujejo. Tako je večja možnost, da se bo pozneje pojavilo agresivno vedenje (Loeber in Hay, 1997; Oliver, Oaks in Hoover, 1994).

Raziskave so pokazale, da na izražanje agresivnega vedenja vpliva tudi gen za monoamin oksidazo A. Monoamin oksidaza A, znana tudi kot MAO-A, je encim, ki ga pri ljudeh kodira gen MAO-A (Hotamisligil in Breakefield, 1991). Ta gen je eden od dveh sosednjih članov družine genov, ki kodirajo mitohondrijske encime, ki katalizirajo oksidativno deaminacijo aminov, kot so dopamin, noradrenalin in serotonin. Gen MAO-A je povezan tudi z drugimi psihiatričnimi motnjami, vključno z antisocialnim vedenjem in večjo agresivnostjo (Grimsby, Chen, Wang, Lan in Shih, 1991, Cases idr., 1995). Pri soočanju s socialno izključenostjo so posamezniki s slabo aktivnim genom MAO-A pokazali višje stopnje agresije kot posamezniki z visoko aktivnim genom MAO-A (Gallardo-Pujol, Andrés-Pueyo, Maydeu-Olivares, 2013). Nizka aktivnost MAO-A bi lahko močno napovedala agresivno vedenje v visoko provokativni situaciji, manj povezana pa je z agresijo v nizko provokativnih situacijah (McDermott, Tingley, Cowden, Frazzetto in Johnson, 2009). Raziskava Alia-Kleina in sodelavcev (2008) je pokazala, da visoko aktiviran gen MAO-A pri nekem posamezniku pomeni, da se bo agresivnost izražala v manjši meri kot pri posamezniku z manjšo aktivacijo gena MAO-A. Faktorji, ki povečujejo možnost za agresivno vedenje ob nizki aktivnosti gena MAO-A, so psihosocialni stres (Nelson in Trainor, 2007) in trpinčenje v otroštvu (Caspi idr., 2002).

1.4 SAMOPODOBA

Osebnostni dejavnik, ki pomembno sodeluje pri obrambi pred posledicami zlorabe, je samopodoba človeka. Maja Rus Makovec (2003) pravi, da gre pri samopodobi za organizirano celoto stališč, odnosov in drugih psihičnih vsebin, ki jih ima posameznik do samega sebe. Del samopodobe je mnenje posameznika, kaj drugi menijo o njem, del pa mnenje posameznika, kaj drugi menijo o tem, kakšen bi rad bil. Posameznik uravnava in usmerja svoje ravnanje v okviru svoje samopodobe. Tako se bodo ljudje z negativno samopodobo težje odločili za aktivne, konstruktivne dejavnosti v zvezi z neko zlorabo (Kobal, 2000). Ljudje z nizko samopodobo tudi bolj negativno čustveno in vedenjsko reagirajo na kritike ali druge vrste osebnih negativnih povratnih informacij. Za te posameznike je manj verjetno, da bi si sami ustvarili pozitivno povratno informacijo, so bolj zaskrbljeni zaradi njihovega socialnega vpliva na druge ljudi in so bolj izpostavljeni depresiji ali motnjam, ko naletijo na napade ali stres (Howcroft, 2013).

Avtorji si glede samopodobe pri storilcih nasilja precej nasprotujejo. Erhabor (2013) ter Garofalo, Holden, Zeigler-Hill in Velotti (2016) so ugotovili, da je negativna samopodoba povezana z agresijo in medvrstniškim nasiljem. Pojasnili so, da sta agresija in nasilno vedenje znak nizke samopodobe. Posamezniki z nizko samopodobo se namreč vedejo agresivno, da bi si zvišali svojo samopodobo (Yavuzer, Karataş, Çivilidağ in Gündoğdu, 2014). Ker so raziskave pokazale, da je višja samopodoba povezana z boljšimi socialnimi odnosi (Sarkova, Bacikova-Sleskova, Madarasova-Geckova, Katreniakova, Van den Heuvel in Van Dijk, 2014), Valiune in Perminas (2016) menita, da bodo osebe, ki nimajo dobrih socialnih odnosov z vrstniki in so posledično nasilne do njih, imele nižjo samopodobo. Sonja Pečjak (2014) meni, da imajo osebe, ki povzročajo nasilje izrazito nizko samozaupanje in samospoštovanje. Takšnega mnenja je tudi Maja Rus Makovec (2003), saj pravi, da imajo ljudje, ki vršijo nasilje nad drugimi, nizko samopodobo, ki se kaže v nekakšnem »napihnjem samospoštovanju«.

Nasprotno pa sta Olafsen in Viemero (2000) mnenja, da imajo storilci nasilja povprečno ali celo dobro samopodobo. Raziskave kažejo, da se mladostniki, ki imajo visoko samopodobo, branijo z nasiljem proti ljudem, ki se ne strinjajo z njihovimi prepričanji (Bushman, Baumeister, Thomaes, Ryu, E., Begeer in West, 2009).

1.5 OSEBNOSTNE POTEZE ŽRTEV NASILJA

Oseba, ki je doživljala nasilje, ima lahko nizko samopodobo, ne zna sprejemati pohval, ima težave s sprejemanjem in podajanjem kritike ter se boji jeze drugih in svoje jeze. Zanja je prav tako lahko značilno, da ima v osebnih odnosih težave z intimnostjo, predanostjo, zaupanjem in varnostjo. Žrtev je lahko pretirano lojalna do drugih, tudi če niso upravičeni do lojalnosti. Osebe, ki doživljajo nasilje, imajo težave z navezovanjem osebnih odnosov

in reševanjem konfliktov. Velikokrat se soočajo z občutki krivde, ko se postavijo zase, za svoje potrebe in želje. Pri žrtvah nasilja je prav tako lahko povečana možnost za doživljanje ali povzročanje nasilja v sekundarni družini (Aničić idr., 2015). Katja Zabukovec Kerin (2002) pravi, da je večina žrtev občutljivih, inteligentnih in nežnega značaja. Pogosto prihajajo iz družin, kjer konflikte rešujejo konstruktivno, brez vpitja in pretepanja, tako da nasilja niso vajeni in ne vedo, kako naj nanj odgovorijo. Največkrat imajo zelo dobre odnose s starši. Značilnosti žrtev naj bi bili po Sleeju (1994) tudi visoka socialna anksioznost in strah pred negativno oceno vrstnikov.

Hazler, Carney, Green, Powell in Jolly (1997) so ugotovili, da so žrtve običajno anksiozne in polne različnih strahov. Lahko imajo nizko samospoštovanje in slabo razvite socialne spretnosti. Navadno so osebe, ki so doživljale medvrstniško nasilje, tihe, občutljive in mirne; prepričane so, da ne morejo nadzorovati svojega okolja (zunanji lokus kontrole), in le redko prosijo za pomoč, če jo potrebujejo. Hazler in sodelavci (1997) so prav tako ugotovili, da so žrtve nasilja najpogosteje individualisti in stvari raje počnejo sami, se sramujejo in skrivajo lastno trpljenje, pogosto krivijo sebe za svoj položaj. Žrtve medvrstniškega nasilja so pogosto živčne, pozabljive in raztresene osebe, pri katerih lahko opazimo nenadne spremembe osebnosti (Kristančič, Bašič, Posega, Ostrman in Adamčič Pavlovič, 2002).

1.6 OSEBNOSTNE POTEZE STORILCEV NASILJA

Chabrol, Van Leeuwen, Rodgers, in Sejourne (2009) so mladostniško delinkventnost povezali s štirimi socialno averzivnimi osebnostnimi značilnostmi; to so psihopatske, narcistične, makiavelistične in sadistične osebnostne poteze. Hare (1999) med simptome psihopatskega vedenja uvršča nezmožnost empatije, plitvo čustvovanje, impulzivnost, potrebo po stimulaciji, pogosto uporabo nasilnih medijev, odsotnost obžalovanja in krivde ter patološko laganje. Te značilnosti naj bi napovedovale nasilno in kriminalno vedenje (Cohen, 1988; Semple, Smyth, Burns, Darjee in McIntosh, 2005; Bergmann in Baier, 2016). Za narcistično osebnostno motnjo je značilen občutek lastne pomembnosti, superiornosti in pomanjkanje empatije, ki se kaže kot nesposobnost dostopanja in odgovarjanja na notranji svet druge osebe (Silva, Maia, Coutinho, Frank, Soares, Sampaio in Gonçalves, 2017). Takšna oseba si ne more predstavljati, kaj drugi doživlja (Nilsson, 2003). Te osebnostne značilnosti se pojavljajo tudi pri otrocih z vedenjskimi težavami (Barry, Frick in Killian, 2003). Osebe, ki vršijo nasilje nad drugimi, pogosto izražajo tudi makiavelistične značilnosti (Monaghan, Bizumic in Sellbom, 2016), ki jih Monaghan in sodelavci (2016) opredelijo kot tendenco po izkoriščanju in manipuliranju z drugimi ljudmi v socialnem okolju. V raziskavi na Irskem so ugotovili, da se 6,9 % študentov dojema kot sadistične, 5,6 % jih tudi uživa v mučenju drugih ljudi (O'Meara, Davies in

Barnes-Holmes, 2004). Zanje je značilna agresivnost, krutost in poniževalno vedenje (Chabrol idr., 2009).

Sonja Pečjak (2014) je ugotovila, da je za osebo, ki vrši nasilje nad drugimi, značilno, da pri njej prevladuje želja po dominantnosti in izkazovanju moči, saj potrebuje prevlado nad drugimi. Za takšne osebe je lahko značilno pomanjkanje empatije, lahko so impulzivne, nepotrpežljive in ne občutijo krivde. Prav tako je za osebe, ki izvajajo nasilje nad drugimi, značilno, da vidijo agresivnost kot edino pot za zagotavljanje dobre samopodobe in so neobčutljivi za trpljenje drugih.

1.7 NAMEN DELA IN HIPOTEZE

Namen magistrskega dela je ugotoviti, katere osebnostne lastnosti so značilne za povzročitelje in katere za žrtve nasilja. Rezultati bodo omogočali vpogled v rizične dejavnike nasilja in posledično tudi širše prepoznavanje potencialnih storilcev nasilja in žrtev. Na podlagi ugotovitev je nadaljnji namen podati vpogled, pri katerih osebah glede na osebnostne lastnosti obstaja večje tveganje za povzročanje nasilja in pri katerih je večja verjetnost, da se znajdejo v vlogi žrtve.

Glede na pregled obstoječe literature in raziskav smo oblikovali naslednje hipoteze:

- *Storilci medvrstniškega nasilja bodo izražali manj empatije kot osebe, ki niso izvajale nasilja.*

Rezultati raziskav kažejo, da so osebe z visoko toleranco do nasilja oz. storilci kaznivih dejanj lahko bolj nagnjeni k agresiji, so manj empatični in imajo željo po nadvladi (Pečjak, 2014; Hare, 1999).

- *Osebe, ki povzročajo nasilje, bodo imele nižjo samopodobo kot osebe, ki ne izvajajo nasilja.*

Sonja Pečjak (2014) in Klavdija Aničić s sodelavci (2015) sta na podlagi raziskav ugotovili, da imajo storilci nasilja nizko samopodobo.

- *Žrtve nasilja bodo imele nižjo samopodobo kot osebe, ki niso doživele nasilja.*

Tipične žrtve nasilja imajo lahko nizko samopodobo in samozavest ter so bolj zaprte vase (Bond idr., 2001).

- *Žrtve nasilja bodo bolj anksiozne kot osebe, ki niso doživele nasilja.*

Na podlagi do sedaj opravljenih študij so ugotovili, da so žrtve nasilja nagnjene k anksioznosti, depresiji in zlorabi nedovoljenih substanc. (Aničić idr., 2015; Hawker in Boulton, 2000).

- *Žrtve nasilja bodo bolj družbeno izolirane kot osebe, ki niso doživele nasilja.*

Za žrtve nasilja je značilno pomanjkanje socialnih spretnosti (Cook idr., 2010). Boulton in Smith (1994) povezujeta žrtve nasilja s pogosto zavrnitvijo s strani vrstnikov.

- *Ženske, ki vršijo nasilje, bodo to pogosteje od ostalih oblik izvajale preko govoric in različnih oblik socialne zavrnitve.*

Ženske uporabljajo bolj prikrite in indirektne oblike medvrstniškega nasilja, kot so na primer govorice in socialna zavrnitev (npr. izključitev določenega posameznika iz družbe) (Marsh idr., 2011).

- *Moški, ki vršijo nasilje, bodo to pogosteje od ostalih oblik izvajali preko fizičnega nasilja.*

Ostrov in Godleski (2010) sta ugotovila, da je med moškimi bolj navzoče izvajanje fizičnih oblik nasilja (porivanje, pretepanje, brcanje, boksanje ipd.).

- *Najmanj tretjina storilcev nasilja bo takšnih, ki so bili v preteklosti tudi sami žrtev nasilja.*

Po raziskavah so bili ljudje, ki izvajajo nasilje nad drugimi, pogosto tudi sami v preteklosti žrtve nasilja (Rus Makovec, 2003).

2 METODA

2.1 VZOREC

V raziskavi je sodelovalo 156 oseb, starih med 18 in 22 let ($M = 19,7$; $SD = 1,45$). Od tega je bilo 89 (57,1 %) udeležencev ženskega spola, 67 (42,9 %) udeležencev pa moškega spola. Udeleženci so bili posamezniki zadnjih letnikov različnih srednjih šol.

2.2 PRIPOMOČKI

Uporabili smo tri različne pripomočke za merjenje osebnostnih značilnosti mladostnikov in en pripomoček za ugotavljanje, ali je oseba kdaj povzročala nasilje ali bila žrtev nasilja (lestvica medvrstniškega nasilja). To so bili vprašalnik petih velikih faktorjev osebnosti (BFI), vprašalnik za merjenje tako imenovane temne trojice – makiavelizem, psihopatija, narcisizem (Jonason in Webster, 2010), lestvica samopodobe oz. vprašalnik posameznih sestavin samopodobe SDQ-I in lestvica za merjenje medvrstniškega nasilja.

2.2.1 Vprašalnik velikih pet faktorjev osebnosti BFI

Vprašalnik velikih pet faktorjev osebnosti BFI (angl. *big five inventory*; John in Srivastava, 1999) je samoocenjevalni vprašalnik, ki meri prototipične komponente petih velikih faktorjev osebnosti. Sestavljen je iz 44 postavk, od katerih se jih 8 nanaša na ekstravertnost, 9 na sprejemljivost, 9 na vestnost, 8 na nevroticizem in 10 na odprtost. Lestvica ekstravertnosti opisuje energičen pristop do socialnega in materialnega sveta ter vključuje značilnosti, kot so asertivnost, aktivnost, družabnost in pozitivna naravnost. Lestvica sprejemljivosti vključuje značilnosti, kot so prijaznost, altruizem, skromnost in zaupanje. Lestvica vestnosti se nanaša na kontrolo vzgibov v smeri socialno predpisanih dejanj. Opisuje stopnjo odlaganja zadovoljitve, organiziranja in določanja prednosti nalogam ter sledenja normam in pravilom. Lestvica nevroticizma določa stopnjo čustvene nestabilnosti in negativnega čustvovanja (npr. napetost, žalost in anksioznost). Lestvica odprtosti opisuje originalnost in kompleksnost posameznikovega mentalnega in eksperimentalnega življenja (Novak, 2012). Postavke se ocenjujejo na petstopenjski lestvici (Likertovega tipa): 1 – *sploh se ne strinjam*, 2 – *večinoma se ne strinjam*, 3 – *deloma se strinjam*, 4 – *večinoma se strinjam* in 5 – *popolnoma se strinjam*. 16 postavk se ovrednoti obrnjeno (1 = 5; 2 = 4; 3 = 3; 4 = 2; 5 = 1). Dosežek se izračuna za vsak faktor posebej. John in Srivastava (1999) poročata, da se koeficienti zanesljivosti α gibljejo v razponu med 0,79 in 0,88. Ugotavljata tudi, da je konvergentna veljavnost BFI (korelacije z NEO-FFI in TDA) zadovoljiva – povprečna vrednost koeficientov korelacij preko vseh faktorjev je v njuni raziskavi znašala 0,75 (Avsec in Sočan, 2007).

2.2.2 Vprašalnik za merjenje temne trojice

Vprašalnik za merjenje temne trojice (angl. *the dark triad*; Jonason in Webster, 2010) je samoocenjevalni vprašalnik, ki sestoji iz 12 postavk, od katerih se prve štiri nanašajo na dimenzijo makiavelizma, druge štiri na dimenzijo psihopatije in zadnje štiri na dimenzijo narcisizma.

Makiavelizem je definiran kot načelo, ki zagovarja uporabo zvijačnih in nemoralnih sredstev za doseg cilja. Ena izmed ključnih komponent makiavelizma je posluževanje manipulacije in zavajanja drugih (Paulhus in Williams, 2002). Za dimenzijo narcisizma je značilno, da posameznik uporablja samoidealizacijo in grandiozne fantazije, da bi prikril poškodovana občutja o lastni vrednosti (Matjan, 1994). Prisotne so nerealistične fantazije ter težnje po precenjevanju lastnih sposobnosti in dosežkov (Lešnik in Mlakar, 2015). Za dimenzijo psihopatije je značilna nezmožnost kontroliranja vzgibov, povečevanje samega sebe, nagnjenost k dolgočasenju, plitvo čustvovanje, brezčutnost, nezmožnost empatije ter odsotnost obžalovanja in krivde. Posamezniki z visoko stopnjo psihopatije so impulzivni, neodgovorni in manipulativni (Semple idr., 2005). Odgovori se ocenjujejo na lestvici od 1 do 9, pri čemer 1 pomeni *se močno ne strinjam*, 9 pa pomeni *se močno strinjam*. Vprašalnik je na različnih vzorcih pokazal visoke mere notranje zanesljivosti ($\alpha = 0,83$) (Jonason in Webster, 2010).

2.2.3 Vprašalnik samopodobe SDQ-I

Vprašalnik samopodobe SDQ-I (Marsh, 1990) je vprašalnik za opisovanje samega sebe iz nabora SDQ (I, II, III), namenjen ugotavljanju samopodobe v adolescenci. Sestavlja ga 76 postavk, ki merijo osem sestavin samopodobe, in sicer: *telesne zmožnosti* (veščine, zanimanje za šport in telesne dejavnosti), *telesni videz* (fizična privlačnost), *vrstniki* (interakcija z vrstniki istega spola), *starši* (interakcija s starši), *branje* (sposobnost, zanimanje in veselje do branja), *matematika* (sposobnost, zanimanje in veselje do matematike), *šolski predmeti* (sposobnosti, zanimanje in veselje do šolskih predmetov) in *splošna samopodoba* (lastna vrednost, samozaupanje in zadovoljstvo s seboj). V raziskavi magistrskega dela smo uporabili samo določene postavke (skupno 29 postavk) iz kategorij telesni videz (6 postavk), vrstniki (5 postavk), starši (5 postavk), šolski predmeti (5 postavk) in splošna samopodoba (8 postavk). Postavke se ocenjujejo na 4-stopenjski lestvici (Likertovega tipa): 1 – *ni tako*, 2 – *redko je tako*, 3 *pogosto je tako* in 4 – *tako je*.

2.2.4 Lestvica medvrstniškega nasilja

Lestvico smo sestavili iz dveh delov. Prvi del lestvice zajema postavke, ki se nanašajo na to, ali je oseba že komu kdaj povzročila kakršnokoli obliko nasilja. Te postavke so bile povzete po kompletu Prepoznavanje in preprečevanje nasilja v šoli iz priročnika

Vprašalnik nasilnega vedenja v šoli – Verzija za učence (Musek Lešnik, 2016a). Prvi del je vseboval 18 postavk, ki so se nanašale na različne oblike nasilja, udeleženci pa so glede na vrsto nasilja obkrožili odgovor, kolikokrat so tovrstno nasilje izvajali (nikoli, enkrat, večkrat ali skoraj vsak dan).

Drugi del lestvice se je nanašal na to, ali je oseba že kdaj doživela kakršnokoli obliko nasilja. Te postavke smo vzeli iz kompleta Prepoznavanje in preprečevanje nasilja v šoli iz priročnika z naslovom Načrtovanje in priprava vprašalnika za učence drugega in tretjega triletja (Musek Lešnik, 2016b). Drugi del je vseboval 10 postavk, ki so se nanašale na različne oblike nasilja, udeleženci pa so glede na vrsto nasilja obkrožili odgovor, kolikokrat so bili žrtev tovrstnega nasilja (nikoli, enkrat, večkrat ali skoraj vsak dan). Drugi del lestvice je vseboval tudi dve dodatni vprašanji. Prvo dodatno vprašanje je bilo: »Ali si tekom šolanja kdaj doživel/-a, da so se v šoli do tebe obnašali nasilno?« Možna odgovora na to sta bila *da* in *ne*. V primeru, da je udeleženec odgovoril z *da*, je moral odgovoriti tudi na podvprašanje, kolikokrat se je to zgodilo. Možni odgovori so bili *nikoli*, *enkrat*, *večkrat* ali *skoraj vsak dan*. Drugo vprašanje pa je bilo odprtega tipa, in sicer: »Ali bi želel/-a dopisati še kaj o oblikah in vrstah nasilja, ki si jih kdaj doživel/-a?«

Ker je vprašalnik namenjen za obravnavo posameznih oseb, ki izvajajo ali doživljajo nasilje, se ga vrednoti glede na pogostost izvajanja določenega nasilja. V magistrskem delu bomo upoštevali rezultate povprečja glede na celotno skupino udeležencev.

Tabela 2.01

Vrednotenje storilcev nasilja

	Doseženo št. točk
Osebe, ki niso izvajale nasilja	18–22
Storilci nasilja	23–72

Min = 18, Maks = 72

Tabela 2.02

Vrednotenje žrtev nasilja

	Doseženo št. točk
Osebe, ki niso doživele nasilja	10–12
Žrtve nasilja	13–40

Min = 10, Maks = 40

2.3 POSTOPEK

Naredili smo pregled znanstvene literature o nasilju ter o osebnostnih lastnostih žrtev in storilcev nasilja. Na podlagi pridobljene literature smo se odločili za uporabo treh pripomočkov: vprašalnik petih velikih faktorjev osebnosti (BFI), vprašalnik za merjenje temne trojice – makiavelizem, psihopatija, narcisizem (Jonason in Webster, 2010) in vprašalnik posameznih sestavin samopodobe SDQ-I. Naknadno smo glede na obravnavano literaturo oblikovali tudi lestvico za merjenje medvrstniškega nasilja, ki smo sestavili iz kompleta Prepoznavanje in preprečevanje nasilja v šoli: Vprašalnik nasilnega vedenja v šoli – Verzija za učence (Musek Lešnik, 2016a) in Načrtovanje in priprava vprašalnika za učence drugega in tretjega triletja (Musek Lešnik, 2016b).

Vse pridobljene pripomočke in lestvico medvrstniškega nasilja smo pretvorili v spletno obliko s pomočjo pripomočka Google Obrazci. Udeleženci so bili k reševanju povabljeni preko spletnega družbenega omrežja Facebook in elektronskih poštних naslovov. V nagovoru ankete smo se udeležencem predstavili, povedali osnovne informacije o naravi vprašanj ter pojasnili, da je zbiranje podatkov anonimno in da bodo vse pridobljene informacije uporabljene izključno za pripravo magistrskega dela. Udeležencem smo pojasnili, koliko časa jim bo vzelo reševanje ankete (približno 15 minut) in jih prosili, naj na vprašanja odgovarjajo iskreno. Zbiranje podatkov je potekalo od 19. 10. 2017 do 23. 11. 2017. Podatke smo analizirali s programoma Excel in IBM SPSS Statistics 22.0 in rezultate interpretirali in primerjali s preteklimi ugotovitvami.

3 REZULTATI

V rezultatih so navedene vrednosti opisne statistike in testov normalnosti izmerjenih spremenljivk. Število udeležencev in v celoti rešenih vprašalnikov je bilo 156.

3.1 OPISNA STATISTIKA IN TESTI NORMALNOSTI

V tabeli 3.01 so prikazani rezultati podlestvic vprašalnika petih velikih faktorjev osebnosti (BFI). Prikazani so najnižja in najvišja dosežena vrednost, aritmetična sredina, standardni odklon, asimetričnost, sploščenost, zanesljivost (α) in test Kolmogorov-Smirnova, s katerim smo preverjali porazdelitev rezultatov v skupini.

Tabela 3.01

Opisna statistika in test normalnosti merjenih spremenljivk za BFI

Podlestvica	Min	Maks	M	SD	As	Spl	α	K-S Z	p
Ekstravertnost	12,00	38,00	26,67	3,87	-0,241	1,361	0,410	0,089	0,004
Nevroticizem	14,00	39,00	26,16	4,47	-0,202	0,203	0,571	0,077	0,024
Vestnost	12,00	42,00	31,78	4,33	-0,318	2,108	0,516	0,076	0,030
Odprtost	23,00	48,00	35,31	4,28	0,037	0,519	0,462	0,067	0,084
Sprejemljivost	22,00	45,00	31,40	4,00	0,550	0,568	0,401	0,120	0,000

Opombe: As = asimetričnost, Spl = sploščenost, α = Cronbachov alfa ($\alpha > 0,07$), K-S Z = Z po Kolmogorovu in Smirnovu, p (K-S) = pomembnost ($p > 0,05$)

Iz tabele 3.01 je razviden povprečni rezultat na podlestvici ekstravertnosti, ki nakazuje, da so se udeleženci deloma strinjali s trditvami, ki opisujejo značilnosti ekstravertnosti. Udeleženci so tudi na podlestvicah nevroticizma, vestnosti, odprtosti in sprejemljivosti izrazili delno strinjanje s trditvami, ki opisujejo določene lastnosti podlestvic. Iz tabele 3.01 lahko razberemo, da za podlestvice ekstravertnosti, nevroticizma, vestnosti in sprejemljivosti ni statistično značilna normalna porazdelitev, medtem ko so rezultati podlestvice odprtosti normalno porazdeljeni. Zanesljivost je pri vseh podlestvicah vprašalnika BFI nizka, kar lahko kaže na to, da udeleženci pri reševanju niso razumeli določenih besed (npr. entuziastičnost).

V tabeli 3.02 so prikazani rezultati podlestvic vprašalnika posameznih sestavin samopodobe SDQ-I. Prikazani so najnižja in najvišja dosežena vrednost, aritmetična sredina, standardni odklon, asimetričnost, sploščenost, zanesljivost (α) in test Kolmogorov-Smirnova, s katerim smo preverjali porazdelitev rezultatov v skupini.

Tabela 3.02

Opisna statistika in test normalnosti merjenih spremenljivk za SDQ-I

Podlestvica	Min	Maks	M	SD	As	Spl	α	K-S Z	p
Šol. predmeti	5,00	20,00	12,65	3,32	0,045	-0,149	0,828	0,079	0,019
Vrstniki	6,00	20,00	14,70	3,10	-0,407	-0,254	0,855	0,116	0,000
Starši	7,00	20,00	17,18	2,82	-1,20	1,603	0,830	0,164	0,000
Telesni videz	6,00	24,00	16,75	3,68	-0,285	-0,265	0,838	0,075	0,030
Splošna sam.	13,00	32,00	25,54	3,93	-0,352	-0,042	0,840	0,073	0,039

Opombe: As = asimetričnost, Spl = sploščenost, α = Cronbachov alfa ($\alpha > 0,07$), K-S Z = Z po Kolmogorovu in Smirnovu, p (K-S) = pomembnost ($p > 0,05$)

Iz tabele 3.02 je razvidno, da so bili udeleženci v povprečju najmanj zadovoljni na področju šolskih predmetov, saj so bili večinoma mnenja, da jih šolski predmeti redko veselijo in zanimajo. Udeleženci so na podlestvici starši večinoma ocenili, da imajo zelo dobre odnose s starši. V povprečju so bili udeleženci zelo zadovoljni s splošno samopodobo, saj so ocenili, da so pogosto zadovoljni s seboj in zaupajo sami vase. Zanesljivost je pri vseh podlestvicah zelo dobra. Rezultati od normalne porazdelitve statistično značilno odstopajo na vseh podlestvicah vprašalnika SDQ-I.

V tabeli 3.03 so prikazani rezultati podlestvic vprašalnika za merjenje temne trojice – makiavelizem, psihopatija, narcisizem. Prikazani so najnižja in najvišja dosežena vrednost, aritmetična sredina, standardni odklon, asimetričnost, sploščenost, zanesljivost (α) in test Kolmogorov-Smirnova, s katerim smo preverjali porazdelitev rezultatov v skupini.

Tabela 3.03

Opisna statistika in test normalnosti merjenih spremenljivk za temno trojico

Podlestvica	Min	Maks	M	SD	As	Spl	α	K-S Z	p
Makiavelizem	4,00	36,00	12,01	6,83	1,154	1,290	0,884	0,151	0,000
Psihopatija	4,00	35,00	11,01	6,36	1,404	2,325	0,752	0,135	0,000
Narcisizem	4,00	36,00	16,02	7,21	0,313	-0,241	0,843	0,079	0,020

Opombe: As = asimetričnost, Spl = sploščenost, α = Cronbachov alfa ($\alpha > 0,07$), K-S Z = Z po Kolmogorovu in Smirnovu, p (K-S) = pomembnost ($p > 0,05$)

Iz tabele 3.03 je razvidno, da so udeleženci na vseh podlestvicah ocenili, da zanje v manjši meri držijo trditve, ki se nanašajo na makiavelizem in psihopatijo. Rezultati povprečja podlestvice narcisizma pa kažejo, da so lahko pri udeležencih v manjši meri prisotne nerealistične fantazije in težnje po precenjevanju lastnih sposobnosti. Zanesljivost je pri vseh podlestvicah zelo dobra. Rezultati od normalne porazdelitve statistično značilno odstopajo na vseh podlestvicah vprašalnika za merjenje temne trojice.

V tabeli 3.04 so prikazani rezultati podlestvic vprašalnika za merjenje medvrstniškega nasilja. Prikazani so najnižja in najvišja dosežena vrednost, aritmetična sredina, standardni

odklon, asimetričnost, sploščenost, zanesljivost (α) in test Kolmogorov-Smirnova, s katerim smo preverjali porazdelitev rezultatov v skupini.

Tabela 3.04

Opisna statistika in test normalnosti merjenih spremenljivk za medvrstniško nasilje

Podlestvica	Min	Maks	M	SD	As	Spl	α	K-S Z	p
Storilci	18,00	72,00	30,49	8,92	1,189	2,384	0,922	0,096	0,001
Žrtve	10,00	40,00	16,55	5,26	1,478	3,432	0,872	0,131	0,000

Opombe: As = asimetričnost, Spl = sploščenost, α = Cronbachov alfa ($\alpha > 0,07$), K-S Z = Z po Kolmogorovu in Smirnovu, p (K-S) = pomembnost ($p > 0,05$)

Iz tabele 3.04 je razvidno, da so udeleženci pri podlestvici storilci v povprečju izvajali določeno vrsto nasilja enkrat življenju. Pri podlestvici žrtve pa so udeleženci v povprečju doživljali določeno vrsto nasilja nikoli ali enkrat v življenju. Zanesljivost je pri obeh podlestvicah zelo dobra. Rezultati od normalne porazdelitve statistično značilno odstopajo na obeh podlestvicah vprašalnika za merjenje medvrstniškega nasilja.

3.2 UGOTAVLJANJE RAZLIK MED SKUPINAMI

S pomočjo testa Kolmogorov-Smirnova smo ugotovili, da naši podatki niso normalno porazdeljeni. Pri hipotezah, kjer smo preverjali, katere osebnostne lastnosti so značilne za storilce in žrtve nasilja, smo se odločili za uporabo Mann-Whitneyjevega U-preizkusa, s katerim smo izračunali razlike med skupinami glede na predvidene hipoteze.

V tabeli 3.05 so prikazane vrednosti rangov in testna statistika Mann-Whitneyjevega U-preizkusa za storilce nasilja in osebe, ki niso izvajale nasilja, glede na njihovo izražanje empatije. Izraženost empatije smo merili z vprašalnikom temne trojice v podlestvici psihopatije.

Tabela 3.05

Vrednosti rangov na podlestvici psihopatije in testna statistika Mann-Whitneyjevega U-preizkusa

Podlestvica	Skupina	N	Srednji rang	Vsota rangov	U-preizkus	p
Psihopatija, moški	1	12	16,35	163,50	108,500	0,002
	2	57	37,10	2114,50		
Psihopatija, ženske	1	23	43,67	1004,50	728,500	0,774
	2	66	45,46	3000,50		

Opombi: N = velikost vzorca, p = pomembnost ($p > 0,05$), skupina 1 = osebe, ki niso izvajale nasilja, skupina 2 = storilci nasilja

Iz tabele 3.05 je razvidno, da imajo moški, ki niso izvajali nasilja manj izraženo dimenzijo psihopatije, kar pomeni, da izražajo več empatije kot storilci nasilja, za katere smo tudi

predvidevali, da bodo izražali manj empatije v primerjavi z osebami, ki niso izvajale nasilja. Pri ženskah ni statistično značilnih razlik med storilci nasilja in osebami, ki niso izvajali nasilja.

V tabeli 3.06 so ločeno glede na spol prikazane vrednosti rangov in testna statistika Mann-Whitneyjevega U-preizkusa podlestvic vprašalnika samopodobe za storilce nasilja in osebe, ki niso izvajale nasilja, glede na njihovo samopodobo. Samopodobo smo merili z vprašalnikom posameznih sestavin samopodobe SDQ-I.

Tabela 3.06

Vrednosti rangov podlestvic vprašalnika posameznih sestavin samopodobe SDQ-I za izvajanje nasilja in testna statistika Mann-Whitneyjevega U-preizkusa

Podlestvica	Skupina	N	Srednji rang	Vsota rangov	U-preizkus	p
Šolski predmeti, moški	1	10	43,70	437,00	188,000	0,086
	2	57	32,30	1841,00		
Šolski predmeti, ženske	1	23	45,37	1043,50	750,500	0,936
	2	66	44,87	2961,50		
Vrstniki, moški	1	10	44,45	444,50	180,500	0,064
	2	57	32,17	1833,50		
Vrstniki, ženske	1	23	42,96	988,00	712,000	0,657
	2	66	45,71	3017,00		
Starši, moški	1	10	48,35	483,50	141,500	0,011
	2	57	31,48	1794,50		
Starši, ženske	1	23	47,20	1085,50	708,500	0,628
	2	66	44,23	2919,50		
Telesni videz, moški	1	10	46,00	460,00	165,000	0,034
	2	57	31,89	1818,00		
Telesni videz, ženske	1	23	51,11	1175,50	618,500	0,186
	2	66	42,87	2829,50		
Splošna samopodoba, moški	1	10	51,10	511,00	114,000	0,003
	2	57	31,00	1767,00		
Splošna samopodoba, ženske	1	23	46,65	1073,00	721,000	0,721
	2	66	44,42	2932,00		

Opombi: N = velikost vzorca, p = pomembnost ($p > 0,05$), skupina 1 = osebe, ki niso izvajale nasilja, skupina 2 = storilci nasilja

Iz tabele 3.06 je so razvidne statistično značilne razlike pri podlestvicah starši, telesni videz in splošna samopodoba pri moških. Glede na to lahko sklepamo, da so storilci nasilja bolj nezadovoljni s seboj, imajo nižje samozaupanje, slabšo interakcijo s starši in se lahko ne počutijo fizično privlačni v primerjavi z osebami, ki niso izvajale nasilja. Pri preostalih

podleštvicah pri moških (šolski predmeti in vrstniki) ter pri vseh podleštvicah samopodobe pri ženskah ni bilo statistično značilnih razlik.

V tabeli 3.07 so glede na spol prikazane vrednosti rangov in testna statistika Mann-Whitneyjevega U-preizkusa podleštvic vprašalnika samopodobe za žrtve nasilja in osebe, ki niso doživljale nasilja. Samopodobo smo merili z vprašalnikom posameznih sestavin samopodobe SDQ-I.

Tabela 3.07

Vrednosti rangov podleštvic vprašalnika posameznih sestavin samopodobe SDQ-I za doživljanje nasilja in testna statistika Mann-Whitneyjevega U-preizkusa

Podleštvica	Skupina	N	Srednji rang	Vsota rangov	U-preizkus	p
Šolski predmeti, moški	1	17	35,79	608,50	394,500	0,658
	2	50	33,39	1669,50		
Šolski predmeti, ženske	1	24	51,69	1240,50	619,500	0,136
	2	65	42,53	2764,50		
Vrstniki, moški	1	17	47,50	807,50	195,500	0,001
	2	50	29,41	1470,50		
Vrstniki, ženske	1	24	51,96	1247,00	613,000	0,119
	2	65	42,43	2758,00		
Starši, moški	1	17	45,79	778,50	224,500	0,003
	2	50	29,99	1499,50		
Starši, ženske	1	24	54,75	1314,00	546,000	0,027
	2	65	41,40	2691,00		
Telesni videz, moški	1	17	41,59	707,00	296,000	0,062
	2	50	31,42	1571,00		
Telesni videz, ženske	1	24	58,42	1402,00	458,000	0,003
	2	65	40,05	2603,00		
Splošna samopodoba, moški	1	17	44,47	756,00	247,000	0,010
	2	50	30,44	1522,00		
Splošna samopodoba, ženske	1	24	50,15	1203,50	656,500	0,252
	2	65	43,10	2801,50		

Opombi: N = velikost vzorca, p = pomembnost ($p > 0,05$), skupina 1 = osebe, ki niso doživele nasilja, skupina 2 = žrtve nasilja

Iz tabele 3.07 so razvidne statistično značilne razlike pri podleštvicah vrstniki, starši in splošna samopodoba pri moških. Glede na to lahko sklepamo, da imajo žrtve nasilja moškega spola slabšo interakcijo z vrstniki istega spola, so bolj nezadovoljne same s seboj, imajo nižje samozaupanje in slabšo interakcijo s starši v primerjavi z moškimi, ki niso doživeli nasilja. Pri ženskah so razvidne statistično značilne razlike pri podleštvicah starši

in telesni videz. Glede na to lahko sklepamo, da imajo žrtve nasilja ženskega spola slabšo interakcijo s starši in se ne počutijo fizično privlačne v primerjavi z ženskami, ki niso doživele nasilja. Pri preostalih podlestvicah (pri moških šolski predmeti in telesni videz, pri ženskah pa šolski predmeti, vrstniki in splošna samopodoba) ni bilo statistično značilnih razlik.

V tabeli 3.08 so prikazane vrednosti rangov in testna statistika Mann-Whitneyjevega U-preizkusa za žrtve nasilja in osebe, ki niso doživele nasilja, glede na njihovo izražanje anksioznosti. Izraženost anksioznosti smo merili z vprašalnikom velikih pet faktorjev osebnosti BFI v podlestvici nevroticizma.

Tabela 3.08

Vrednosti rangov na podlestvici nevroticizma in testna statistika Mann-Whitneyjevega U-preizkusa

Podlestvica	Skupina	N	Srednji rang	Vsota rangov	U-preizkus	p
Nevroticizem, moški	1	17	32,38	550,50	397,500	0,691
	2	50	34,55	1727,50		
Nevroticizem, ženske	1	24	38,75	930,00	630,000	0,164
	2	65	47,31	3075,00		

Opombi: N = velikost vzorca, p = pomembnost ($p > 0,05$), skupina 1 = osebe, ki niso doživele nasilja, skupina 2 = žrtve nasilja

V tabeli 3.08 lahko vidimo, da v podlestvici nevroticizma ni statistično značilnih razlik med osebami, ki niso doživeli nasilja in žrtvami nasilja.

V tabeli 3.09 so prikazane vrednosti rangov in testna statistika Mann-Whitneyjevega U-preizkusa za žrtve nasilja in osebe, ki niso doživljale nasilja, glede na družbeno izoliranost. Izoliranost iz družbe smo merili na lestvici medvrstniškega nasilja z vprašanji, ki so se nanašala na doživljanje nasilja.

Tabela 3.09

Vrednosti rangov na podlestvici izolacije in testna statistika Mann-Whitneyjevega U-preizkusa

Podlestvica	Skupina	N	Srednji rang	Vsota rangov	U-preizkus	p
Izolacija, moški	1	17	20,18	343,00	190,000	0,000
	2	50	38,70	1935,00		
Izolacija, ženske	1	24	21,94	526,50	226,500	0,000
	2	65	53,52	3478,50		

Opombi: N = velikost vzorca, p = pomembnost ($p > 0,05$), skupina 1 = osebe, ki niso doživele nasilja, skupina 2 = žrtve nasilja

Iz tabele 3.09 so razvidne statistično značilne razlike med žrtvami nasilja in osebami, ki niso doživljale nasilja, tako pri moških kot ženskah. To lahko pomeni, da so žrtve nasilja bolj družbeno izolirane v primerjavi z vrstniki, ki niso doživljali nasilja.

3.3 UGOTAVLJANJE POGOSTOSTI RAZLIČNIH VRST NASILJA

Glede na to, da smo s pomočjo testa Kolmogorov-Smirnova ugotovili, da naši podatki niso normalno porazdeljeni, smo se za obdelavo rezultatov pri hipotezah, kjer smo preverjali pogostost različnih vrst nasilja, odločili za test s hi-kvadrat za preizkus hipoteze enake verjetnosti. Ugotavljali smo, ali med odgovori pri eni spremenljivki obstajajo statistično pomembne razlike.

V tabeli 3.10 so podane opazovane frekvence, pričakovane frekvence, ostanki in statistika testa hi-kvadrat glede na vrste nasilja pri osebah moškega spola, ki so izvajale nasilje ($N = 57$).

Tabela 3.10

Opazovane frekvence, pričakovane frekvence, ostanki in testna statistika hi-kvadrat

Vrste nasilja	Opazovane frekvence	Pričakovane frekvence	Ostane	χ^2	p
Fizično	14	14,3	-0,3	32,895	0,000
Verbalno	32	14,3	17,8		
Izločitev	6	14,3	-8,3		
Vse vrste ¹	5	14,3	-9,3		

Opombi: χ^2 = hi-kvadrat, p = pomembnost.

Iz tabele 3.10 lahko razberemo, da med vsemi vrstami nasilja pri moških najbolj prevladuje verbalno nasilje, kamor sodijo žaljivke in zmerljivke s spolno in socialno vsebino, razširjanje lažnih, neresničnih govoric, hujskanje prijateljev in neprimerne opazke. Na drugem mestu se najpogosteje pojavlja fizično nasilje (opazovane frekvence = 14). Najmanj pogosto pa se pojavlja izločitev (opazovane frekvence = 6).

¹ Posamezniki so na lestvici vse vrste nasilja ovrednotili enako.

V tabeli 3.11 so podane opazovane frekvence, pričakovane frekvence, ostanki in statistika testa hi-kvadrat glede na vrste nasilja pri osebah ženskega spola, ki so izvajale nasilje (N = 66).

Tabela 3.11

Opazovane frekvence, pričakovane frekvence, ostanki in testna statistika hi-kvadrat

Vrste nasilja	Opazovane frekvence	Pričakovane frekvence	Ostane	χ^2	p
Fizično	11	22	-11	33,000	0,000
Verbalno	44	22	22		
Izločitev	11	22	-11		

Opombi: χ^2 = hi-kvadrat, p = pomembnost

V tabeli 3.11 vidimo, da obstajajo statistično značilne razlike med različnimi vrstami nasilja. Pri ženskem spolu prevladuje verbalno nasilje v primerjavi s fizičnim nasiljem in izločitvijo.

3.4 RAZLIKE MED SPOLOMA

Zadnja hipoteza se nanaša na delež storilcev nasilja, ki so bili prav tako tudi žrtev nasilja. Hipotezo smo testirali tako, da smo s programom Excel označili osebe, ki so na lestvici medvrstniškega nasilja pri obeh podlestvicah (tako pri žrtvah kot storilcih nasilja) dosegli število točk, ki jih uvršča med storilce in žrtve nasilja. Rezultati so pokazali, da je bilo kar 99 (63,5 %) udeležencev tako žrtev kot storilec nasilja in kar 80% storilcev nasilja v vlogi žrtve nasilja.

Tabela 3.12 prikazuje delež fantov in deklet glede na vloge v medvrstniškem nasilju. Število udeležencev je bilo 156, od tega je bilo 89 oseb ženskega spola, 67 oseb pa moškega spola.

Tabela 3.12

Delež fantov in deklet glede na vloge v medvrstniškem nasilju

Spol	Žrtve nasilja		Storilci nasilja		Nosilci obeh vlog	
	N	Delež	N	Delež	N	Delež
Moški	50	74,6 %	57	85 %	48	71,6 %
Ženske	65	73 %	66	74 %	51	57 %

Iz tabele 3.12 lahko vidimo opazno razliko med spoloma pri deležu nosilcev obeh vlog, saj se je v obeh vlogah znašlo nekaj več kot 70 % moških in 57 % žensk. V posamezni vlogi so bili v primerjavi z ženskami moški v večjem deležu tako žrtve kot storilci nasilja.

3.5 MEDVRSTNIŠKO NASILJE V ŠOLI

V raziskavi smo udeležencem postavili tudi vprašanje, ali so kdaj tekom šolanja doživeli kakršnokoli vrsto nasilja.

Tabela 3.13 prikazuje delež medvrstniškega nasilja tekom šolanja. Od 156 udeležencev je na to vprašanje odgovorilo 70 oseb.

Tabela 3.13

Delež medvrstniškega nasilja tekom šolanja

Doživljanje nasilja tekom šolanja	Število oseb
Skoraj vsak dan	2
Velikokrat	9
Nekajkrat	39
Enkrat	20

Iz tabele je razvidno, da so udeleženci tekom šolanja večinoma doživljali nasilje enkrat ali nekajkrat. Nekaj udeležencev je podalo tudi svoj komentar k temu. Vsem komentarjem je bilo skupno, da so udeleženci doživljali različne vrste nasilja večinoma v osnovni šoli in redkeje v srednji šoli. Dekleta so po večini s strani fantov doživljala spolno nadlegovanje (otipavanje na neprimernih mestih, zbadanje glede razvoja telesa itd.), s strani deklet pa verbalno nasilje (žaljivke itd.). Fantje so s strani vrstnikov istega spola po večini doživljali verbalno nasilje (npr. žaljivke glede narodnosti) in fizično nasilje (npr. spotikanje). Večina udeležencev je poudarila, da so bile psihične oblike nasilja veliko hujše kot fizično nasilje.

4 RAZPRAVA

V magistrskem delu smo preučevali, katere osebnostne lastnosti so povezane z osebami, ki so storile neko kaznivo dejanje ali nad nekom izvajale nasilje. Obenem smo preučevali, katere osebnostne poteze so značilne za žrtve nasilja. Zanimale so nas torej osebnostne poteze odraslih posameznikov, ki so bili kdaj v situaciji žrtve ali storilca nasilja.

Pri prvi hipotezi smo predpostavili, da bodo storilci medvrstniškega nasilja izražali manj empatije kot osebe, ki niso izvajale nasilja. Ugotovili smo, da imajo moški, ki so izvajali nasilje, bolj izraženo dimenzijo psihopatije, kar pomeni, da izražajo manj empatije kot osebe, ki niso izvajale nasilja. Za osebe moškega spola, ki so vršile nasilje, je lahko značilna nagnjenost k dolgočasenju, nezmožnost kontroliranja vzgibov, plitvo čustvovanje, povečevanje samega sebe, brezčutnost, nezmožnost empatije ter odsotnost obžalovanja in krivde. Posamezniki z nizko stopnjo empatije so lahko manipulativni, impulzivni in neodgovorni. Pri ženskah rezultati niso pokazali statistično značilnih razlik med storilci nasilja in osebami, ki niso izvajale nasilja. Prvo hipotezo lahko torej le delno potrdimo, saj drži samo pri moškem spolu. Rezultati pri moškem spolu so skladni z raziskavami Hareja (1999) in Sonje Pečjak (2014), ki sta ugotovila, da so osebe z visoko toleranco do nasilja lahko manj empatične. To, da imajo ženske v primerjavi z moškimi višjo empatijo, pa potrjujejo raziskave Overgaauwa in sodelavcev (2017) ter Wardena in Mackinnona (2003).

Pri drugi hipotezi smo predvidevali, da imajo storilci nasilja nižjo samopodobo kot osebe, ki niso izvajale nasilja. Preučevali smo, kakšno samopodobo imajo posamezniki v povezavi s šolskimi predmeti, vrstniki, starši, telesnim videzom in splošno samopodobo. Pri moškem spolu so rezultati pokazali statistično značilne razlike pri podlestvicah starši, telesni videz in splošna samopodoba. Storilci nasilja imajo lahko slabšo interakcijo in odnose s starši. V večjem deležu menijo, da jih starši ne vzgajajo tako, kot bi si sami želeli in z njimi ne preživljajo lepih trenutkov, v primerjavi z osebami, ki niso izvajale nasilja. Rezultati so pokazali, da se storilci nasilja v primerjavi z osebami, ki niso izvajale nasilja, ne dojemajo kot lepe in privlačne osebe, tako sebi kot drugim. Prav tako so mnenja, da nimajo prijetnih potez in lepe postave. Rezultati pri podlestvici splošne samopodobe so pokazali, da storilci nasilja v primerjavi z osebami, ki niso izvajale nasilja, niso ponosni na to, kar naredijo, njihovo delo se jim ne zdi pomembno in si na splošno niso všeč. Pri drugih podlestvicah pri moških (šolski predmeti in vrstniki) ter pri vseh podlestvicah samopodobe pri ženskah rezultati niso pokazali statistično značilnih razlik. Sklepamo lahko torej, da so osebe ženskega spola, ki vršijo nasilje, bolj zadovoljne same s seboj, imajo boljše odnose s starši in višjo telesno samopodobo kot storilci nasilja moškega spola. Tudi drugo hipotezo torej lahko potrdimo le delno, saj so se statistično značilne razlike pokazale le pri moškem spolu. Rezultati naše raziskave so skladni z ugotovitvami Erhaborja (2013), Garofala in sodelavcev (2016), Yavuzerja in sodelavcev (2014), Sarkove in sodelavcev (2014) ter D. Valiune in Perminasa (2016), ki so mnenja, da imajo storilci nasilja negativno samopodobo

in se agresivno vedejo zato, da bi si jo zvišali. Hipoteze pri ženskem spolu nismo potrdili. Olafsen in Viemero (2000) ter Bushman in sodelavci (2009) menijo, da je eden izmed razlogov, zakaj osebe ženskega spola z visoko samopodobo vršijo nasilje, lahko ta, da se proti ljudem, ki se ne strinjajo z njihovimi prepričanji, branijo z nasiljem.

Pri tretji hipotezi smo želeli ugotoviti, ali bodo imele žrtve nasilja nižjo samopodobo kot osebe, ki niso doživele nasilja. Tudi tu smo preučevali, kakšno samopodobo imajo posamezniki v povezavi s šolskimi predmeti, vrstniki, starši, telesnim videzom in splošno samopodobo. Rezultati pri moškem spolu so pokazali statistično značilne razlike pri podlestvicah vrstniki, starši in splošna samopodoba. Žrtve nasilja moškega spola v večji meri menijo, da nimajo veliko prijateljev in se ne razumejo z vrstniki, kot osebe, ki niso doživele nasilja. Osebe, ki so doživele nasilje, so prav tako pogostejše mnenja, da se ne razumejo s starši in z njimi ne preživijo veliko lepih trenutkov, kot njihovi vrstniki, ki niso bili žrtve nasilja. Rezultati so pokazali, da si osebe, ki so doživele nasilje, ne želijo ostati take, kot so, in nase večkrat gledajo kot slabe, neuspešne, nepomembne in nesposobne v primerjavi z osebami, ki niso bile žrtve nasilja. Pri ženskah so razvidne statistično značilne razlike pri podlestvicah starši in telesni videz. Žrtve nasilja ženskega spola imajo tako lahko slabše odnose s svojimi starši in z njimi ne preživijo toliko lepih trenutkov kot osebe, ki niso doživele nasilja. Žrtve nasilja so prav tako mnenja, da niso osebe prijetnega videza, saj se jim njihov telesni videz pogostejše ne zdi privlačen drugim vrstnikom v primerjavi z osebami, ki niso doživele nasilja. Pri preostalih podlestvicah samopodobe (pri ženskem spolu šolski predmeti, vrstniki in splošna samopodoba ter pri moškem spolu šolski predmeti in telesni videz) rezultati niso pokazali statistično značilnih razlik. Tretjo hipotezo lahko potrdimo, saj so se statistično značilne razlike v samopodobi pokazale pri obeh spolih. Naši rezultati so skladni z ugotovitvami Klavdije Aničić in sodelavcev (2015), Sleeja (1994) in Hazlerja in sodelavcev (1997) saj so prav tako ugotovili, da imajo osebe, ki so doživele nasilje, nizko samopodobo, težave s sprejemanjem in podajanjem kritike, se soočajo z občutki krivde in se sramujejo sami sebe.

S četrto hipotezo smo želeli ugotoviti ali bodo žrtve nasilja bolj anksiozne kot osebe, ki niso doživele nasilja. V raziskavi, ki smo jo izvedli, naše hipoteze nismo potrdili, saj so rezultati pokazali, da pri žrtvah nasilja pri nobenem od spolov ni bilo statistično značilnih razlik. Žrtve nasilja torej niso bolj anksiozne kot osebe, ki niso doživeli nasilja. Glede na to lahko sklepamo, da imajo žrtve nasilja nizko stopnjo čustvene nestabilnosti in negativnega čustvovanja. Takšni rezultati nakazujejo, da lahko žrtve nasilja tekom odraščanja postanejo bolj odporne na stresne situacije in ne doživljajo večje anksioznosti kot osebe, ki niso doživele nasilja. Možen razlog, da smo pridobili drugačne rezultate kot kažejo predhodne raziskave, bi lahko bil tudi v tem, da smo uporabili vprašalnik BFI, ki je krajša različica vprašalnika BFQ. S slednjim bi mogoče pridobili bolj konsistentne rezultate s predhodnimi raziskavami.

Pri peti hipotezi smo predpostavili, da bodo žrtve nasilja bolj družbeno izolirane kot osebe, ki niso doživele nasilja. Izoliranost iz družbe smo merili z lestvico medvrstniškega nasilja, in sicer z vprašanji, ki so se nanašala na doživljanje nasilja. Našo hipotezo lahko v celoti potrdimo, saj so rezultati v naši raziskavi pokazali, da se žrtve nasilja obeh spolov počutijo bolj družbeno izolirane, nemočne in nesprejete v družbi, v primerjavi z osebami, ki niso doživele nasilja. Žrtve nasilja v primerjavi z osebami, ki niso doživele nasilja menijo, da nimajo veliko prijateljev, se ne razumejo s svojimi vrstniki in se ne počutijo priljubljene med njimi. Rezultati raziskave so skladni z ugotovitvami Noreen Tehrani (2005), ki je prav tako ugotovila, da se žrtve nasilja pogosto zatekajo k izolaciji in se počutijo bolj osamljene v primerjavi z vrstniki, ki se niso znašli v vlogi žrtve.

Šesta hipoteza je predpostavljala, da bodo ženske, ki vršijo nasilje, to pogosteje od ostalih oblik izvajale preko govoric in različnih oblik socialne zavrnitve. Pri sedmi hipotezi pa smo predpostavili, da bodo moški, ki vršijo nasilje, to pogosteje od ostalih oblik izvajali preko fizičnega nasilja. Ostrov in Godleski (2010) sta bila namreč mnenja, da se dečki bolj vključujejo v fizične oblike nasilja, medtem ko so deklice bolj vključene v indirektno agresijo, povezano s socialnimi interakcijami. Ugotovili smo, da obstajajo statistično značilne razlike med različnimi vrstami nasilja. Pri ženskem spolu prevladuje verbalno nasilje nad fizičnim nasiljem in izločitvijo. Pri moškem spolu pa so rezultati pokazali, da prav tako najbolj prevladuje verbalno nasilje. Na drugem mestu se pri moških najpogosteje pojavlja fizično nasilje, najmanj pogosto pa se pojavlja izločitev. Šeste in sedme hipoteze tako ne moremo potrditi, saj smo ugotovili, da tako fantje kot dekleta pogosteje od ostalih oblik izvajajo verbalno nasilje. Glede na to, da smo peto hipotezo potrdili in dokazali, da so žrtve nasilja bolj družbeno izolirane kot osebe, ki niso doživele nasilja, bi lahko sklepali, da storilci nasilja namerno preko nasilja izločajo osebe, nad katerimi izvajajo nasilje. Vendar tako šeste kot sedme hipoteze nismo potrdili, saj smo ugotovili, da storilci nasilja bolj kot druge oblike nasilja (fizično nasilje in izločitev) izvajajo verbalno nasilje. Glede na to lahko sklepamo, da se žrtve nasilja lahko same zatekajo k izločitvi iz družbe zaradi različnih razlogov. Klavdija Aničić (2015) in Slee (1994) sta mnenja, da imajo osebe, ki doživljajo nasilje, težave z navezovanjem osebnih odnosov, visoko socialno anksioznost in strah pred negativno oceno vrstnikov. Vse to bi lahko bili razlogi, zakaj se žrtve nasilja raje izogibajo socialnim stikom in si ne poiščejo družbe, ki bi jim lahko nudila socialno oporo.

Našo zadnjo hipotezo, kjer smo predpostavili, da bo najmanj tretjina storilcev nasilja od vseh udeležencev, ki so izvajali nasilje nad drugimi, takšnih, ki so bili v preteklosti tudi sami žrtev nasilja, smo potrdili. Ugotovili smo, da je bilo skoraj dve tretjini (63,5 %) oseb pri obeh spolih skupaj tako žrtev kot storilec nasilja. Če primerjamo rezultate naše raziskave z ugotovitvami S. Pečjak (2014), lahko opazimo kar velike razlike, saj se v naši raziskavi ženske udeleženke v vlogi žrtve pojavljajo v 73 %, v vlogi storilcev nasilja v

74 %, v obeh vlogah pa v 57 %. Delež žrtev in storilcev nasilja pri ženskah je v naši raziskavi v primerjavi z rezultati raziskave Sonje Pečjak (2014) precej večji. Delež tako storilcev kot žrtev nasilja ter delež nosilcev posameznih vlog pa ostaja večji pri moškem spolu kot pri ženskih udeleženkah.

Rezultati raziskave so pokazali, da se večina medvrstniškega nasilja pojavlja v osnovnih šolah, v srednjih šolah pa le redkokdaj. Večina udeležencev je bila mnenja, da so verbalne in neverbalne oblike nasilja hujše kot fizično nasilje, saj so jih zmerjanje, žaljenje, posmehovanje, zaničevanje in izločitev iz družbe veliko bolj prizadeli kot pa kakšen udarec. Udeleženci so povedali, da se je verbalno nasilje večinoma nanašalo na telesne nepravilnosti, najbolj pa jih je (predvsem ženski spol) prizadelo opravljanje zaradi nevoščljivosti in ljubosumnosti.

5 SKLEPI

Na podlagi naših ugotovitev lahko sklepamo, da moški, ki so izvajali nasilje, izražajo manj empatije kot osebe, ki niso izvajale nasilja. Zanje je lahko značilna nagnjenost k dolgočasenju, plitvo čustvovanje, poveličevanje samega sebe, nezmožnost kontroliranja vzgibov, brezčutnost ter odsotnost obžalovanja in krivde. Glede na to, da rezultati pri storilcih nasilja ženskega spola niso pokazali, da bi izražali manj empatije, lahko sklepamo, da so bolj čustvene, lažje kontrolirajo svoje vzgibe in niso tako manipulativne, impulzivne in neodgovorne kot storilci nasilja moškega spola. Storilci nasilja moškega spola so prav tako bolj nezadovoljni s seboj, imajo nižje samozaupanje, slabšo interakcijo s starši in se lahko ne počutijo toliko fizično privlačni kot osebe, ki niso izvajale nasilja. Prav tako so storilci nasilja moškega spola manj zadovoljni sami s seboj, imajo slabše odnose s starši in nižjo telesno samopodobo v primerjavi z storilci nasilja ženskega spola.

Žrtve nasilja moškega spola imajo slabšo interakcijo z vrstniki istega spola, so bolj nezadovoljni sami s seboj, imajo nižje samozaupanje in slabšo interakcijo s starši v primerjavi z osebami, ki niso doživele nasilja. Žrtve nasilja ženskega spola pa imajo slabšo interakcijo s starši in se ne počutijo toliko fizično privlačne kot udeleženke raziskave, ki niso doživele nasilja. Ugotovili smo, da žrtve nasilja v primerjavi z osebami, ki niso doživele nasilja, niso bolj anksiozne, napete in žalostne. So pa rezultati pokazali, da so žrtve nasilja pri obeh spolih bolj družbeno izolirane in se počutijo bolj osamljene, nemočne in nesprejete v družbi v primerjavi s svojimi vrstniki, ki se niso znašli v vlogi žrtve. Glede na to, da smo ugotovili, da tako moški kot ženske pogosteje od ostalih oblik izvajajo verbalno nasilje, lahko sklepamo, da se žrtve nasilja same zatekajo k izločitvi iz družbe, saj imajo lahko težave z navezovanjem socialnih stikov, visoko socialno anksioznost in strah pred negativno oceno vrstnikov. Žrtve nasilja imajo običajno tudi slabo razvite socialne spretnosti, se sramujejo sebe in skrivajo lastno trpljenje.

Rezultati so pokazali, da je delež tako storilcev kot žrtev nasilja ter delež nosilcev obeh vlog pri moškem spolu večji kot pri ženskem spolu. V primerjavi s predhodnimi raziskavami pa je bil tako delež žrtev kot delež storilcev nasilja pri ženskah višji. Ugotovili smo, da je skoraj dve tretjini (63,5%) oseb pri obeh spolih skupaj doživelo obe vlogi, tako žrtve kot storilca nasilja.

Čeprav smo z raziskavo prišli do določenih ugotovitev, pa ima magistrsko delo tudi nekaj slabosti. Ena izmed njih je bila nespecifična opredelitev določenih hipotez glede na spol. Rezultati so namreč pokazali statistično značilne razlike med spoloma tako pri žrtvah kot storilcih nasilja. Pri raziskavi smo uporabili vprašalnik BFI, ki je krajša različica vprašalnika BFQ. Ta test se je mogoče izkazal kot neustrezen, saj so bili rezultati podlestvice nevroticizma nekonsistentni s predhodnimi raziskavami. Ena izmed pomanjkljivosti raziskave je bila tudi ta, da smo prikazali le nekatere osebnostne lastnosti

storilcev in žrtev nasilja, saj smo se omejili na manjše število vprašalnikov, da bi udeležencem olajšali reševanje vprašalnika glede medvrstniškega nasilja. V prihodnje bi tako raziskavo lahko še bolj razširili z dodajanjem drugih vprašalnikov in lestvic; npr. lestvice socialne inteligence in lestvice socialne opore. Z njima bi lahko ugotavljali, v kolikšni meri sta socialna inteligentnost in socialna opora povezani z medvrstniškim nasiljem. Slabost raziskave je bila tudi v majhnem vzorcu. Za bolj zanesljive podatke bi lahko raziskavo razširili. Ciljna skupina bi lahko bili poleg oseb v zgodnji odraslosti tudi mladostniki in osnovnošolci. Tako bi lahko pridobili boljši vpogled v to, kje se medvrstniško nasilje pogosteje pojavlja.

Ugotovitve magistrskega dela kažejo na to, da bi bilo smiselno še podrobneje raziskati področje storilcev in žrtev nasilja. Zakaj je v primerjavi s predhodnimi raziskavami pri ženskem spolu delež nasilja toliko višji? Kako to, da imamo v slovenskih osnovnih šolah toliko medvrstniškega nasilja? Na kaj bi morali biti pozorni, da bi lahko preprečili ponavljajoča nasilna dejanja? To je le nekaj vprašanj, na katera bi se lahko v prihodnosti podrobneje osredotočili.

6 VIRI

- Alia-Klein, N., Z. Goldstein. R., Kriplani, A., Logan, J., Tomasi, D., Williams, B., ... S. Fowler, J. (2008). Brain Monoamine Oxidase An Activity Predicts Trait Aggression. *The Journal of Neuroscience*, 28(19), 5099–5104.
- Aničić, K., Hrovat Svetičič, T. in Sušnik, A. (2015). Posledice nasilja pri otroku. V K. Aničić, T. Hrovat Svetičič, A. Sušnik in T. Hrovat (ur.), *Nasilje nad otroki: strokovne smernice za delo z otroki, ki doživljajo zanemarjanje in/ali nasilje* (str. 46-55). Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.
- Aničić, K., Hrovat Svetičič, T. in Sušnik, A. (2015). Pomoč otroku, ki doživlja zanemarjanje in nasilje. V K. Aničić, T. Hrovat Svetičič, A. Sušnik in T. Hrovat (ur.), *Nasilje nad otroki: strokovne smernice za delo z otroki, ki doživljajo zanemarjanje in/ali nasilje* (str. 81-82). Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.
- Avsec, A. in Sočan, G. (2007). Vprašalnik petih velikih faktorjev BFI (Big Five inventory BFI). V A. Avsec (ur.), *Psihodiagnostika osebnosti (The psychodiagnostics of personality)* (str. 171–178). Ljubljana: Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani.
- Barone, F. J. (1997). Bullying in school. *Phi Delta Kappan*, 79, 80–82.
- Barry, C. T., Frick, P. J. in Killian, A. L. (2003). The relation of narcissism and self-esteem to conduct problems in children: A preliminary investigation. *Journal of Child and Adolescent Psychology*, 32, 139–152.
- Bell, C. C., Fink, P. J. in Berg, A. Z. (2000). *Psychiatric perspectives on violence*. Program and abstract from the 153rd Annual American Psychiatric Association Meeting. Chicago.
- Bergmann, M. C. in Baier, D. (2016). Prevalence and Correlates of Cyberbullying Perpetration. Findings from a German Representative Student Survey. *Public Health*, 15, 274.
- Bond, L., Carlin, J. B., Thomas, L., Rubin, K. in Patton, G. (2001). Does bullying cause emotional problems? A prospective study of young teenagers. *BMJ*, 323, 480–484.
- Boulton, M. J. in Smith, P. K. (1994). Bully/victim problems in middle-school children: Stability, self-perceived competence, peer perceptions and peer acceptance. *British Journal of Developmental Psychology*, 12, 315–329.
- Bushman, B. J., Baumeister, R. F., Thomaes, S., Ryu, E., Begeer, S. in West, S.G. (2009). Looking again, and harder, for a link between low self-esteem and aggression. *Journal of personality*, 77(2), 427–446.
- Cases, O., Seif, I., Grimsby, J., Gasper, P., Chen, K., Pournin, S., Muller, U., Aquet, M., Babinet, C., Shih, J.C. in De Maeyer, E., (1995). Aggressive behavior and altered amounts of brain serotonin and norepinephrine in mice lacking MAOA. *Science*, 268, 231–236.
- Carter, B. in Spencer, V. (2006). The fear factor: Bullying and students with disabilities. *International Journal of Special Education*, 21(1), 11-23.

- Caspi, A., McClay, J., Moffitt, T. E., Mill, J., Martin, J., Craig, I.W., Taylor, A. in Poulton, R. (2002). Role of genotype in the cycle of violence in maltreated children. *Science*, 297, 851–854.
- Chabrol, H., Van Leeuwen, N., Rodgers, R. in Sejourne, N. (2009). Contributions of psychopathic, narcissistic, Machiavellian, and sadistic personality traits to juvenile delinquency. *Personality and Individual Differences* 47, 734–739.
- Cook, C. R., Williams, K. R., Guerra, N. G., Kim, E. T. in Sadek, S. (2010). Predictors of Bullying and Victimization in Childhood and Adolescence: A Meta-analytic Investigation. *School Psychology Quarterly*, 25(2), 65–83.
- Crick, N. R. in Grotpeter, J. K. (1995). Relational aggression, gender, and social-psychological adjustment. *Child Development*, 66, 710–722.
- Crick, N. R., Bigbee, M. A. in Howes, C. (1996). Gender differences in children's normative beliefs about aggression: How do I hurt thee? Let me count the ways. *Child Development*, 67, 1003–1014.
- Dawkins, J. L. (1996). Bullying, physical disability and the pediatric patient. *Developmental Medicine and Child Neurology*, 38(7), 603–612.
- Ditch the Label (2017). *The Annual Bullying Survey*. Pridobljeno na <https://www.ditchthelabel.org/research-papers/the-annual-bullying-survey-2017/>.
- Domiter Protner, K. (2014). *Zloraba otrok v družini: možnosti ukrepanja*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Elledge, L. C., Cavell, T. A., Ogle, N. T., Malcolm, K. T., Newgent, R. A. in Faith, M. A. (2010). History of peer victimization and children's response to school bullying. *School Psychology Quarterly*, 25(2), 129–141.
- Elliot, M. (2002). *Trpinčenje*. Ljubljana: Educy.
- Erhabor, S. I. (2013). BPQ and Self-esteem scores of male and female Bullies in Mafikeng Schools South Africa. *Gender & Behaviour*, 11(1), 5208.
- Finkelhor, D. (2009). The prevention of Childhood Sexual Abuse. *The future of children*, 19(2), 169–194.
- Gallardo-Pujol, D., Andrés-Pueyo, A., Maydeu-Olivares, A. (2013). MAO-A genotype, social exclusion and aggression: an experimental test of a gene-environment interaction. *Genes, Brain, and Behavior*, 12(1), 140–145.
- Garofalo, C., Holden, C. J., Zeigler-Hill, V. in Velotti, P. (2016). Understanding the connection between self-esteem and aggression: The mediating role of emotion dysregulation. *Aggressive behavior*, 42(1), 3–15.
- Giga, S., Hoel, H. in Lewis, D. (2008). *The costs of workplace bullying*. Bradford: University of Bradford; 1–38.
- Grimsby, J., Chen, K., Wang, L. J., Lan, N. C. in Shih, J. C. (1991). Human monoamine oxidase A and B genes exhibit identical exon-intron organization. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 88(9), 37–41.

- Hare, R. D. (1999). *Without Conscience: The Disturbing World of the Psychopaths Among Us*. New York/London: The Guilford press.
- Hawker, D. S. J. in Boulton, M. J. (2000). Twenty years' research on peer victimization and psychosocial maladjustment: A meta-analytic review of cross-sectional studies. *Journal of Child Psychiatry and Psychiatry*, 41, 441–455.
- Hazler, R. J., Carney, J. V., Green, S., Powell, R. in Jolly, L. S. (1997). Areas of expert agreement on identification of school bullies and victims. *School Psychology International*, 18(1), 5–14.
- Hodges, E. V. E., Malone, M. J. in Perry, D. G. (1997). Individual risk and social risk as interacting determinants of victimization in the peer group. *Developmental Psychology*, 33, 1032–1039.
- Hotamisligil, G. S. in Breakefield, X. O. (1991). Human monoamine oxidase A gene determines levels of enzyme activity. *American Journal of Human Genetics*, 49(2), 383–392.
- Howcroft, G. (2013). The Impact that Bullying at School has on an Individual's Self-Esteem During Young Adulthood. *International Journal of Education and Research*, 1(8).
- James, M. (1994). *Domestic Violence as a Form of Child Abuse: Identification and prevention*. National Child Protection Clearinghouse. Issues in Child Abuse Prevention. Pridobljeno na <https://aifs.gov.au/cfca/publications/domestic-violence-form-child-abuse-identification#issue>.
- John, O. P. in Srivastava, S. (1999). The Big Five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives. V L. A. Pervin in O. P. John (ur.), *Handbook of personality: Theory and research* 2, 102–138. New York: Guilford.
- Jonason P. K. in Webster G. D. (2010). The Dirty Dozen: A concise measure of the Dark Triad. *Psychological Assessment*, 22, 420–432.
- Kaltiala-Heino, R., Rimpela, M., Marttunen, M., Rimpela, A. in Rantanan, P. (1999). Bullying, depression, and suicidal ideation in Finnish adolescents: School survey. *British Medical Journal*, 319, 348–351.
- Kobal, D. (2000). *Temeljni vidiki samopodobe*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Kochenderfer, B. J. in Ladd, G. W. (1997). Victimized children's responses to peers' aggression: Behaviors associated with reduced versus continued victimization. *Development and Psychopathology*, 9, 59–73.
- Kowalski, R., Limber, S. P. in Agatston, P. W. (2012). *Cyberbullying: Bullying in the digital age* (2. izd.). Chichester, England: Wiley-Blackwell.
- Kristančič, A., Bašič, A., Posega, E., Ostrman, A. in Adamčič Pavlovič, D. (2002). *Socializacija agresije*. Ljubljana: AA Inserco, svetovalna družba.

- Krebs, C. P., Lindquist, C. H., Warner, T. D., Fisher, B. S. in Martin, S. L. (2007). The campus sexual assault (CSA) study. U.S. Department of Justice Report No. 22153. Pridobljeno na <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/221153.pdf>.
- Kuhar, R., Guzelj, P., Drolc, A. in Zabukovec, K. (1999). *O nasilju: priročnik za usposabljanje*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.
- Labi, N. (2001). Let Bullies Beware. *Time online*.
- Lamb, S. (1996). *The trouble with blame. Victims, perpetrators & responsibility*. Cambridge, London; Harvard University Press.
- Law, D. M., Shapka, J. D., Hymel, S., Olson, B. F. in Waterhouse, T. (2012). The changing face of bullying: An empirical comparison between traditional and internet bullying and victimization. *Computers in Human Behavior*, 28, 226–232.
- Lešnik, N. in Mlakar, Ž. (2015). Povezava med temno triado in različnimi hazardskimi zmotami. V V. Čufar, P. Kramaršek in N. Mahne. *Raziskave študentov psihologije prve stopnje: zbornik znanstveno-raziskovalnih prispevkov* (str. 44–53). Maribor: Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo. Pridobljeno na <http://www.ff.um.si/dotAsset/58272.pdf>.
- Littleton, H. in Decker, M. (2016). Predictors of Resistance Self-Efficacy Among Rape Victims and Association With Revictimization Risk: A Longitudinal Study. *Psychology of Violence*.
- Loeber, R. in Hay, D. (1997). Key issues in the development of aggression and violence from childhood to early adulthood. *Annual Review of Psychology*, 48, 371–410.
- Lukežič, V. (2005). *Vrstniško nasilje med učenci osnovnih šol*. (Diplomsko delo). Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Mark, L. in Ratliffe, K. T. (2011). Cyber worlds: New playgrounds for bullying. *Computers in the Schools*, 28, 92–116.
- Marsh, H. W. (1990). Self-description questionnaire – I (SDQ-I) manual. *The Psychological Corporation*. San Antonio.
- Marsh, H. W., Nagengast, B., Morin, A. J. S., Parada, R. H., Craven, R. G. in Hamilton, L. R. (2011). Construct validity of the multidimensional structure of bullying and victimization: An application of exploratory structural equation modeling. *Journal of Educational Psychology*, 103, 701–732.
- Matjan, P. (1994) Nekatere značilnosti odraslih pacientov z narcisističnimi motnjami osebnosti. *Psihološka obzorja*, 3(1), 123–128.
- McDermott, R., Tingley, D., Cowden, J., Frazzetto, G. in Johnson, D. D. (2009). Monoamine oxidase A gene (MAO-A) predicts behavioral aggression following provocation. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 106(7), 21–23.
- McGuckin, C. in Corcoran, L. (2013). Countering Bully/victim Problems in Schools: Supporting the Guidance Counsellor. *School Guidance Handbook*, 1–21.

- Mejia, R., Kliwer, W. in Williams, L. (2006). Domestic Violence Exposure in Colombian adolescents: Pathways to Violent and Prosocial Behavior. *Journal of Traumatic Stress*, 19(2), 257–267.
- Mikuš Kos, A. (1996). Psihosocialni vidiki trpinčenja otrok. V A. J. Satler (ur.) (1996). *Trpinčen otrok: kako prepoznati in preprečevati fizično in duševno trpinčenje otrok*. Ljubljana: Meridiana.
- Monaghan, C., Bizumic, B. in Sellbom, M. (2016). The role of Machiavellian views and tactics in psychopathology. *Personality and Individual Differences*, 94, 72–81.
- Monks, C. P., Smith, P. K., Naylor, P., Barter, C., Ireland, J. L. in Coyne, I. (2009). Bullying in different contexts: Commonalities, differences and the role of theory. *Aggression and Violent Behavior*, 14, 146–156.
- Moore, P. M., Huebner, E. S. in Hills, K. J. (2012). Electronic bullying and victimization and life satisfaction in middle school students. *Social Indicators Research*, 107, 429–447.
- Musek Lešnik, K. (2016a). *Vprašalnik nasilnega vedenja v šoli – Verzija za učence*. Brezovica pri Ljubljani: IPSOS dr. Kristijan Musek Lešnik s.p.
- Musek Lešnik, K. (2016b). *Načrtovanje in priprava vprašalnika za učence drugega in tretjega triletja*. Brezovica pri Ljubljani: IPSOS dr. Kristijan Musek Lešnik s.p.
- Nabuzoka, D. in Smith, P. K. (1993). Sociometric status and social behavior of children with and without learning difficulties. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 43, 1435–1448.
- Nansel, T. R., Overpeck, M., Pilla, R. S., Ruan, J., Simons-Morton, B. in Scheidt, P. (2001). Bullying behaviors among U.S. youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment. *Journal of the American Medical Association*, 285, 2094–2100.
- Nelson, R. J. in Trainor, B. C. (2007). Neural mechanisms of aggression. *National Review of Neuroscience*, 8, 536–546.
- Nilsson, P. (2003). *Empathy and emotions: On the Notion of Empathy as Emotional Sharing*. Oddelek za filozofijo in lingvistiko, Univerza Umea.
- Novak, I. (2012). *Povezanost osebnostnih lastnosti zaposlenih s pripravljenostjo na spremembo*. Magistrsko delo. Ljubljana, 2012. Pridobljeno na <https://psihologijadela.files.wordpress.com/2014/03/igor-novak-zaklenjeno.pdf>.
- Olafsen, R. N. in Viemero, V. (2000). Bully/victim problems and coping with stress in school among 10- to 12-year-old pupils in Åland, Finland. *Aggressive behavior*, 26(1), 57–65.
- Oliver, R., Oaks, I. in Hoover, J. H. (1994). Family issues and interventions in bully and victim relationships. *The School Counselor*, 41, 199–202.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Malden, MA: Blackwell Publishing.

- Olweus, D. (1994). Bullying at school: Long-term outcomes for the victims and an effective school-based intervention program. V L. R. Huesmann (ur.), *Aggressive behavior: Current perspectives* (str. 97–130). New York: Wiley.
- Olweus, D., Smith, P. K., Morita, Y., Catalano, R. in Slee, P. (1999). *The Nature of School Bullying: A Cross-national Perspective*. London: Routledge.
- O'Meara, A., Davies, J. in Barnes-Holmes, Y. (2004). *The prevalence and characteristics of sadism in an Irish student population*. *British Psychological Society*. Division of Forensic Psychology annual conference.
- Ostrov, J. M. in Godleski, S. A. (2010). Toward an integrated gender-linked model of aggression subtypes in early and middle childhood. *Psychological Review*, 117, 233–242.
- Overgaauw, S., Rieffe, C., Broekhof, E., Crone, E. A. in Güroğlu, B. (2017). Assessing Empathy across Childhood and Adolescence: Validation of the Empathy Questionnaire for Children and Adolescents (EmQue-CA). *Frontiers in Psychology*, 8, 870. Pridobljeno na https://www.researchgate.net/publication/317590246_Assessing_Empathy_across_Childhood_and_Adolescence_Validation_of_the_Empathy_Questionnaire_for_Children_and_Adolescents_EmQue-CA.
- Patchin, J. W. in Hinduja, S. (2013). Cyberbullying among adolescents: Implications for empirical research. *Journal of Adolescent Health*, 53, 431–432.
- Pavšič Mrevlje, T. (2011). Sodni izvedenec psihološke stroke. *Psihološka obzorja*, 20(1), 79–93.
- Pečjak, S. (2014). *Medvrstniško nasilje v šoli*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Paulhus, D. L. in Williams, K. M. (2002). The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36, 556–563.
- Pinheiro, M., Ivandic, I. in Razzouk, D. (2017). The Economic Impact of Mental Disorders and Mental Health Problems in the Workplace. *Mental Health Economics*, 415–430.
- Rios-Ellis, B., Bellamy, L. in Shoji, J. (2000). An examination of specific types of ljime within Japanese schools. *School Psychology International*, 21, 227–241.
- Robinson, L. in Segal, J. (2017). Dealing with Cyberbullying; How to Deal with a Bully and Overcome Bullying. Pridobljeno na <https://www.helpguide.org/articles/abuse/cyberbullying.htm?pdf=true>.
- Rus Makovec, M. (2003). *Zloraba moči in duševne motnje ter poti iz stiske*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Sarkova, M., Bacikova-Sleskova, M., Madarasova Geckova, A., Katreniakova, Z., Van den Heuvel, W. in Van Dijk, J. P. (2014). Adolescents' psychological well-being and self-esteem in the context of relationships at school. *Educational Research*, 56(4), 367–378.

- Seixas, S., Coelho, J. in Nicholas-Fischer, G. (2013). Bullies, victims and bully-victims: Impact on health profile. *Educação, Sociedade & Culturas*, 38, 53-75.
- Selič, P., Kopčavar Guček, N. in Kersnik, J. (2008). Dejavno odkrivanje žrtev nasilja in njihove značilnosti. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 59, 39–54.
- Semple, D., Smyth, R., Burns, J., Darjee, R. in McIntosh, A. (2005). *Oxford Handbook of Psychiatry*. Oxford: Oxford University Press.
- Silva, O. S., Maia, L., Coutinho, J., Frank, B., Soares, J. M., Sampaio, A. in Gonçalves, Ó. (2017). Empathy by default: Correlates in the brain at rest. *Psicothema*, 30, 97–103.
- Slee, P. T. (1994). Situational and interpersonal correlates of anxiety associated with peer victimization. *Child Psychology and Human Development*, 25, 97–107.
- Sourander, A., Elonheimo, H., Niemela, S., Nuutila, A. M., Helenius, H., Sillanmaki, L., ... Almqvist, F. (2006). Childhood predictors of male criminality: A prospective population-based follow-up study from age 8 to late adolescence. *Journal of American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 45, 578–586.
- Sourander, A., Jensen, P., Rønning, J. A., Niemelä, S., Helenius, H., Sillanmäki, L., Kumpulainen, K., ... Almqvist, F. (2007). What is the early adulthood outcome of boys who bully or are bullied in childhood? The Finnish “From a Boy to a Man” study. *Pediatrics*, 120(2), 397–404.
- Straus, M. A. (1992). Children as witnesses to marital violence. *Children and violence*. Columbus, OH: Ross Laboratories.
- Straus, M. A. (2008). The Special Issue on Prevention of Violence Ignores the Primordial Violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 23(9).
- Sullivan, K. (2011). *The anti-bullying handbook*. London: Oxford University Press.
- Tackling bullying at work: A UNISON guide for safety reps (2013). Pridobljeno na <https://www.unison.org.uk/content/uploads/2013/07/On-line-Catalogue216953.pdf>.
- Tehrani, N. (2005). *Bullying at work; Beyond policies to a culture of respect*. London: Chartered Institute of Personnel and Development.
- UNISON - the public service union (2011). *Tackling bullying at work. A UNISON guide for safety reps*. UNISON communication, London.
- Valiune, D. in Perminas, A. (2016). Differences in anger, aggression, bullying among adolescents in different self-esteem groups. *Global Journal of Counseling and Guidance in Schools: Current Perspectives*, 6(3), 61–67.
- Van der Ploeg, R., Steglich, C., Salmivalli, C. in Veenstra, R. (2015). The intensity of victimization: associations with children’s psychosocial well-being and social standing in the classroom. *PLoS One*, 10.
- Van Noorden, T. H., Bukowski, W. M., Haselager, G. J., Lansu, T. A. in Cillessen, A. H. (2016). Disentangling the frequency and severity of bullying and victimization in the association with empathy. *Social Development*, 25, 176–192.

- Verbnik Dobnikar, T. (2002). Nasilje v šoli. V K. Aničić, D. Lešnik Mugnaioni (ur.), Plaz, M., Vanček, N., Veselič, Š. in Zabukovec Kerin, K. *Nasilje – nenasilje. Priročnik za učiteljice, učitelje, svetovalne službe in vodstva šol* (str. 35). Ljubljana: Založba Ljubljana.
- Volk, A. A., Camilleri, J. A., Dane, A. V. in Marini, Z. A. (2012). Is adolescent bullying an evolutionary adaptation? *Aggressive Behavior*, 38, 222–238.
- Volk, A. A., Dane, A. V. in Marini, Z. A. (2014). What is bullying? A theoretical redefinition. *Developmental Review*, 34, 327–343.
- Warden, D. in Mackinnon, S. (2003). Prosocial children, bullies, and victims: An investigation of their sociometric status, empathy and problem-solving strategies. *British Journal of Developmental Psychology*, 21, 367–385.
- WHO – World Health Organization (2009). Prevalence of fighting and bullying. Pridobljeno na http://public.tableau.com/shared/2P764DZKY?:display_count=no&:showVizHome=no.
- Williams, K., Chambers, M., Logan, S. in Robinson, D. (1996). Association of common health symptoms with bullying in primary school children. *British Medical Journal*, 313, 17–19.
- Williams, K. R. in Guerra, N. G. (2007). Prevalence and predictors of Internet bullying. *Journal of Adolescent Health*, 41.
- Wolke, D., Copeland, W. E., Angold, A. in Costello, E. J. (2013). Impact of bullying in childhood on adult health, wealth, crime, and social outcomes. *Psychological Science*, 24, 1958–1970.
- Yavuzer, Y., Karataş, Z., Çivilidağ, A. in Gündoğdu, R. (2014). The Role of Peer Pressure, Automatic Thoughts and Self-Esteem on Adolescents' Aggression. *Eurasian Journal of Educational Research*, 61.
- Ybarra, M. L., Espelage, D. L. in Mitchell, K. J. (2014). Differentiating youth who are bullied from other victims of peer-aggression: The importance of differential power and repetition. *Journal of Adolescent Health*, 55, 293–300.
- Zabukovec Kerin, K. (2002). Vrstniško nasilje v šoli. V K. Aničić, D. Lešnik Mugnaioni (ur.), Plaz, M., Vanček, N., Verbnik Dobnikar, T. in Veselič, Š. *Nasilje – nenasilje. Priročnik za učiteljice, učitelje, svetovalne službe in vodstva šol* (str. 109). Ljubljana: Založba Ljubljana.

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
UNIVERSITÀ DEL LITORALE / UNIVERSITY OF PRIMORSKA

FAKULTETA ZA MATEMATIKO, NARAVOSLOVJE IN INFORMACIJSKE TEHNOLOGIJE
FACOLTÀ DI SCIENZE MATEMATICHE NATURALI E TECNOLOGIE INFORMATICHE
FACULTY OF MATHEMATICS, NATURAL SCIENCES AND INFORMATION TECHNOLOGIES

Glagoljaška 8, SI - 6000 Koper

Tel.: (+386 5) 611 75 70

Fax: (+386 5) 611 75 71

www.famnit.upr.si

info@famnit.upr.si

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
UNIVERSITÀ DEL LITORALE
UNIVERSITY OF PRIMORSKA

Titov trg 4, SI – 6000 Koper

Tel.: + 386 5 611 75 00

Fax.: + 386 5 611 75 30

E-mail: info@upr.si

<http://www.upr.si>

IZJAVA O AVTORSTVU MAGISTRSKEGA DELA

Spodaj podpisana Eva Šilc, z vpisno številko 89162063, vpisana v študijski program Uporabna psihologija, 2. stopnja, sem avtorica magistrskega dela z naslovom:

Osebnostne poteze storilcev in žrtev nasilja

S svojim podpisom zagotavljam, da je predloženo magistrsko delo izključno rezultat mojega lastnega dela. Prav tako se zavedam, da je predstavljanje tujih del kot mojih lastnih kaznivo po zakonu.

Soglašam z objavo elektronske verzije magistrskega dela v zbirki »Dela FAMNIT« ter zagotavljam, da je elektronska oblika magistrskega dela identična tiskani.

Eva Šilc

PRILOGE

Priloga A

Smernice za delo s povzročiteljem/-ico nasilja

Sonja Pečjak (2014) pravi, da je pri delu z nasilneži potrebno izhajati iz tega, da je jeza kot čustvo, ki je najpogostejše v ozadju agresivnosti, normalno čustvo. Učitelji naj bi pri mlajših učencih pogosto uporabljali predvsem vedenjske, manj pa kognitivno-vedenjske pristope, kot je npr., da uvedejo poseben del prostora v razredu, kamor se učenec zateče, kadar se počuti napet (npr. nek »kotiček za umiritev«). Učitelji naj bi se z učenci, ki so nasilni, dogovorili za določen znak, s katerim bi opozorili okolico, da so vznemirjeni, prav tako pa bi imeli poseben predmet, nad katerim bi se lahko fizično znesli. Učitelji lahko tudi urijo učence v različnih spretnostih obvladovanja jeze (globoko dihanje itd.). Pri starejših osnovnošolcih in dijakih pa naj bi po Sonji Pečjak (2014) učitelji dali poudarek na kognitivno-vedenjske in manj na zgolj vedenjske pristope. Učitelji bi učencem pomagali prepoznavati, kateri so sprožilci agresivnosti, naučili bi jih sprostitvenih tehnik in z njimi reflektirali o dogodkih, ki so sprožili agresivnost. Primerna je tudi uporaba tehnike igre vlog.

Osebe, ki povzročajo nasilje morajo sprejeti, da je nasilje del njih in razlogi niso v drugih, zato se morajo odločiti, da tega ne bodo več počeli. Čeprav spoznavanje teh potez lahko vzbudi neprijetna čustva, kot sta sram in krivda, je to nujno za spremembo. Za rehabilitacijo je prav tako pomemben občutek odgovornosti. Tisti storilci, ki za svoje vedenje ne prevzamejo odgovornosti oziroma celo krivijo žrtve, so bistveno bolj nagnjeni k ponavljanju svojih dejanj (Lamb, 1996). Če se želijo storilci nasilja spremeniti, morajo razvijati in krepiti empatijo oziroma sočutje in zdravo agresivnost (asertivnost) ter premagovati samozaverovanost in destruktivno agresivnost. Storilci nasilja naj bi podobno kot žrtve spreminjali in utrjevali različna stališča do zlorabe, da torej izkušajo drugačne odnose. Človek, ki bi želel prenehati z nasiljem, mora na primer izoblikovati strategije vedenja, s katerimi bo lahko nadzoroval svojo agresijo. (Rus Makovec, 2003).

Žrtvam, ki so doživljale nasilje, je potrebno pomagati z zagotavljanjem občutka varnosti, sprejetosti in sprejemanja sebe. Osebi, ki ji je težko, pomagajo predvsem družbene vezi in odnosi. Iz okolja naj bi ta oseba dobila sporočila, da jo prijatelji cenijo, jo imajo radi in jim je mar zanjo (Rus Makovec, 2003). Robinson in Segal (2017) sta ugotovila, da so bile pri osebah, ki so bile žrtve spletnega nasilja, najučinkovitejše naslednje strategije:

- Oseba, ki je bila napadena preko spleta, naj ne odgovarja na sporočila ne glede na to, da so ta zelo boleča in neresnična. Žrtev naj prekine vsakršno komunikacijo s spletnim nasilnežem; odstrani/blokira naj ga s seznama prijateljev.
- Pomembno je, da žrtev shrani napadalna sporočila in jih pokaže osebi, ki ji lahko zaupa. Sporočila s spolno vsebino pa naj takoj prijavi policiji.
- Žrtev se ne sme počutiti krivo; potrebno ji je povedati, da to, kar se ji je zgodilo, ni njena krivda in da ni takšna oseba, kot jo nasilnež opisuje. Nasilnež najverjetneje počne to zato, ker ima sam veliko težav, ki jih ne zmore rešiti, zato se je spraval na nekoga, ki ga bo lahko obvladal.

Starši imajo pomembno vlogo tudi pri preprečevanju spletnega nasilja. Svoje otroke lahko naučijo varnega brskanja po spletu. Otroci naj na spletu ne bi puščali osebnih informacij in z nikomer delili svojih gesel za dostop do različnih omrežij. Otroke je potrebno naučiti, da naj ne objavljajo komentarjev, slik in videoposnetkov, za katere ne bi želeli, da jih vidijo njihovi sošolci in širša javnost. Starši naj že na začetku, ko otroci dobijo elektronske naprave, omejijo dostop do določenih spletnih vsebin s pomočjo varovalnih aplikacij. Starši naj gredo s svojim otrokom skozi seznam prijateljev na Facebooku in skozi telefonski imenik, kjer naj jim otrok pove, kdo so osebe, ki jih ima shranjene kot prijatelje. Pomembno je, da starši spodbujajo otroka, naj jim pove, ali jim kdo pošilja napadalna sporočila, ne da bi jim pri tem grozili z zaplenbo elektronskih naprav (Robinson in Segal, 2017).

Ne glede na to, koliko bolečine povzroča spletno nasilje žrtvi, ji je o tem zelo težko spregovoriti, saj jo lahko skrbi, da ji bodo zaradi tega starši omejili dostop do računalnika ali mobilnega telefona. Starši naj vedno spremljajo, kako se njihov otrok znajde na spletu (Robinson in Segal, 2017).

Priloga C

Vprašalnik, ki smo ga uporabili pri raziskavi

Starost: _____let

Spol: m / ž

Odgovori se ocenjujejo na lestvici od 1 do 9, pri čemer 1 pomeni se močno ne strinjam, 9 pa pomeni se močno strinjam.

Rad/a manipuliram z drugimi, da bi bilo po moje.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Da bi bilo po moje, uporabljam prevaro ali se zlažem.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Rad/a polaskam, da bi bilo po moje.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Nagnjen/a sem k izkoriščanju drugih, da bi dosegel/a svoje.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Nerad/a obžalujem, čeprav sem kaj narobe storil/a.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Ponavadi se ne menim za moralnost svojih dejanj.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Nagnjen/a sem k neusmiljenosti ali neobčutljivosti.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Nagibam se k ciničnosti.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Želim, da bi me drugi občudovali.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Čutim željo, da bi mi drugi posvečali pozornost.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Rad/a iščem prestiž ali status.	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Rad/a pričakujem posebne usluge od drugih.	1	2	3	4	5	6	7	8	9

Spodaj je navedenih več lastnosti, ki so značilne ali pa niso značilne za vas. Prosimo, če poleg vsakega stavka obkrožite številko, ki označuje, v kolikšni meri se strinjate ali ne strinjate s trditvijo.

1 – sploh se ne strinjam

2 – večinoma se ne strinjam

3 – deloma se strinjam, deloma se ne strinjam

4 – večinoma se strinjam

5 – popolnoma se strinjam

Nase gledam kot na nekoga, ki ...

- je zgovoren.	1	2	3	4	5
- pogosto išče napake drugih.	1	2	3	4	5
- temeljito opravi svoje delo.	1	2	3	4	5
- je depresiven, otožen.	1	2	3	4	5
- je originalen, poln novih idej.	1	2	3	4	5
- je zadržan, vase zaprt.	1	2	3	4	5
- je nesebičen in pomaga drugim.	1	2	3	4	5
- je lahko nekoliko nepreviden	1	2	3	4	5
- je sproščen, obvladuje stres.	1	2	3	4	5
- ga zanima mnogo različnih stvari.	1	2	3	4	5
- ima polno energije.	1	2	3	4	5
- je prepirljiv.	1	2	3	4	5
- je zanesljiv delavec.	1	2	3	4	5
- je lahko napet.	1	2	3	4	5
- je bistroumen, veliko razmišlja.	1	2	3	4	5

- je entuziastičen	1	2	3	4	5
- hitro odpusti drugim.	1	2	3	4	5
- je nagnjen k neredu.	1	2	3	4	5
- ga stalno kaj skrbi.	1	2	3	4	5
- ima bujno domišljijo.	1	2	3	4	5
- je bolj miren po naravi.	1	2	3	4	5
- na splošno zaupa ljudem.	1	2	3	4	5
- je nagnjen k lenarjenju.	1	2	3	4	5
- je čustveno stabilen, se ne razburi hitro.	1	2	3	4	5
- je iznajdljiv.	1	2	3	4	5
- je samozavesten.	1	2	3	4	5
- je lahko hladen in vzvišen.	1	2	3	4	5
- vztraja, dokler ne konča dela.	1	2	3	4	5
- je lahko muhast, slabe volje.	1	2	3	4	5
- ceni umetniške, estetske izkušnje.	1	2	3	4	5
- je včasih plašen, zavrt.	1	2	3	4	5
- je obziren in prijazen do večine ljudi.	1	2	3	4	5
- učinkovito opravi svoje delo.	1	2	3	4	5
- ostane miren v napetih situacijah.	1	2	3	4	5
- raje dela rutinske stvari.	1	2	3	4	5
- je družaben, gre rad med ljudi.	1	2	3	4	5
- je včasih osoren do drugih.	1	2	3	4	5
- načrtuje svoje delo in se teh načrtov tudi drži.	1	2	3	4	5
- hitro postane nervozen.	1	2	3	4	5
- rad premišljuje in se poigra z idejami.	1	2	3	4	5
- ima malo umetniških interesov.	1	2	3	4	5
- rad sodeluje z drugimi.	1	2	3	4	5
- je raztresen, se hitro zmede.	1	2	3	4	5
- se spozna na umetnost, glasbo ali književnost.	1	2	3	4	5

Vsak stavek pozorno preberi, preden se odločiš za odgovor. Vedno lahko izbereš le enega izmed štirih možnih odgovorov:

NI TAKO - kar pomeni, da to zate nikoli ne velja

REDKO JE TAKO - kar pomeni, da to zate velja le včasih

POGOSTO JE TAKO - kar pomeni, da to zate skoraj vedno velja

TAKO JE - kar pomeni, da to zate vedno velja

Uspešen/a sem pri vseh šolskih predmetih.	Ni tako	Redko je tako	Pogosto je tako	Tako je
Imam veliko prijateljev.	Ni tako	Redko je tako	Pogosto je tako	Tako je
Všeč mi je moj telesni videz.	Ni tako	Redko je tako	Pogosto je tako	Tako je
Rad/a delam naloge pri vseh šolskih predmetih.	Ni tako	Redko je tako	Pogosto je tako	Tako je
Rad/a imam svoje starše.	Ni tako	Redko je tako	Pogosto je tako	Tako je
Sem prijetna oseba.	Ni tako	Redko je tako	Pogosto je tako	Tako je
Moji starši me imajo radi.	Ni tako	Redko je tako	Pogosto je tako	Tako je
Z drugimi otroci se dobro razumem.	Ni tako	Redko je tako	Pogosto je tako	Tako je
Počnem veliko pomembnih stvari.	Ni tako	Redko je tako	Pogosto je tako	Tako je
Hitro se naučim snovi pri vseh šolskih predmetih.	Ni tako	Redko je tako	Pogosto je tako	Tako je

Če bom imel otroke, jih bom vzgajal tako, kot mene vzgajajo moji starši.	Ni tako	Redko je tako	Pogosto je tako	Tako je
Vrstniki me hitro sprejmejo v svojo družbo.	Ni tako	Redko je tako	Pogosto je tako	Tako je
Drugim otrokom je všeč moj telesni videz.	Ni tako	Redko je tako	Pogosto je tako	Tako je
Zanimajo me vsi šolski predmeti.	Ni tako	Redko je tako	Pogosto je tako	Tako je
Drugi otroci si želijo biti prijatelji z menoj.	Ni tako	Redko je tako	Pogosto je tako	Tako je
Na splošno želim ostati tak/a, kot sem.	Ni tako	Redko je tako	Pogosto je tako	Tako je
Imam lepo postavo.	Ni tako	Redko je tako	Pogosto je tako	Tako je
Ponosen/a sem na to, kar naredim.	Ni tako	Redko je tako	Pogosto je tako	Tako je
Sem bolj privlačen/a kot moji prijatelji.	Ni tako	Redko je tako	Pogosto je tako	Tako je
S starši se dobro razumem.	Ni tako	Redko je tako	Pogosto je tako	Tako je
Med vrstniki sem priljubljen/a.	Ni tako	Redko je tako	Pogosto je tako	Tako je
Mislim, da imam prijetne poteze, na primer: nos, oči, lase ...	Ni tako	Redko je tako	Pogosto je tako	Tako je
Naloge iz šolskih predmetov so zame lahke.	Ni tako	Redko je tako	Pogosto je tako	Tako je
S starši preživim veliko lepih trenutkov.	Ni tako	Redko je tako	Pogosto je tako	Tako je
Stvari, ki se jih lotim, lahko opravim tako dobro kot večina drugih ljudi.	Ni tako	Redko je tako	Pogosto je tako	Tako je
Drugi mislijo, da sem dober človek.	Ni tako	Redko je tako	Pogosto je tako	Tako je
Večina mojih lastnosti je dobrih.	Ni tako	Redko je tako	Pogosto je tako	Tako je
Sem tako uspešen/a kot večina drugih ljudi.	Ni tako	Redko je tako	Pogosto je tako	Tako je
Ko se česa lotim, to dobro opravim.	Ni tako	Redko je tako	Pogosto je tako	Tako je

Pred tabo so različna vprašanja o tem, kako se ponavadi obnašaš do drugih. Preberi vprašanja in iskreno odgovori nanje.

Kolikokrat si naredil/a katero od naslednjih stvari:

Norčeval/a sem se iz nekoga.	Nikoli	Enkrat	Večkrat	Skoraj vsak dan
Nekomu sem rekel/a nekaj grdega o njem, ali o njegovi družini.	Nikoli	Enkrat	Večkrat	Skoraj vsak dan
Nekoga sem udaril/a ali brcnil/a.	Nikoli	Enkrat	Večkrat	Skoraj vsak dan
Bil/a sem neprijazen/a do nekoga.	Nikoli	Enkrat	Večkrat	Skoraj vsak dan
Nekomu sem grozil/a, da mu bom nekaj naredil/a.	Nikoli	Enkrat	Večkrat	Skoraj vsak dan
Nekoga sem nalašč prestrašil/a.	Nikoli	Enkrat	Večkrat	Skoraj vsak dan
Nekoga sem naščuval/a proti komu drugemu.	Nikoli	Enkrat	Večkrat	Skoraj vsak dan
Zasmehoval/a sem nekoga.	Nikoli	Enkrat	Večkrat	Skoraj vsak dan
Vpil/a in drl/a sem se na nekoga.	Nikoli	Enkrat	Večkrat	Skoraj vsak dan
Žalil/a sem nekoga.	Nikoli	Enkrat	Večkrat	Skoraj vsak dan
Širil/a sem neprijazne govorice o nekom.	Nikoli	Enkrat	Večkrat	Skoraj vsak dan
Govorim grdo o kom.	Nikoli	Enkrat	Večkrat	Skoraj vsak dan
Zmerjam koga.	Nikoli	Enkrat	Večkrat	Skoraj vsak dan

Grozim komu.	Nikoli	Enkrat	Večkrat	Skoraj vsak dan
Komu kaj vzamem.	Nikoli	Enkrat	Večkrat	Skoraj vsak dan
Udarim, brcnem ali sunem nekoga.	Nikoli	Enkrat	Večkrat	Skoraj vsak dan
Se norčujem iz koga.	Nikoli	Enkrat	Večkrat	Skoraj vsak dan
Po spletu razširil/a govorice o drugem.	Nikoli	Enkrat	Večkrat	Skoraj vsak dan

Kolikokrat si doživel/a katero od naslednjih stvari?

Žalili so me ali se norčevali iz mene.	Nikoli	Enkrat	Večkrat	Skoraj vsak dan
Grozili so mi.	Nikoli	Enkrat	Večkrat	Skoraj vsak dan
Opravljali so me.	Nikoli	Enkrat	Večkrat	Skoraj vsak dan
Izločili so me iz družbe.	Nikoli	Enkrat	Večkrat	Skoraj vsak dan
Name so se spravili preko interneta (Facebook, Instagram, Viber ...).	Nikoli	Enkrat	Večkrat	Skoraj vsak dan
Izsiljevali so me, zahtevali so nekaj od mene.	Nikoli	Enkrat	Večkrat	Skoraj vsak dan
Neprijetno so me otipavali.	Nikoli	Enkrat	Večkrat	Skoraj vsak dan
Vzeli so mi nekaj.	Nikoli	Enkrat	Večkrat	Skoraj vsak dan
Uničili so mi nekaj.	Nikoli	Enkrat	Večkrat	Skoraj vsak dan
Udarili, brcnili, odrinili ali suvali so me.	Nikoli	Enkrat	Večkrat	Skoraj vsak dan

Ali si tekom šolanja kdaj doživel/a, da so se v šoli do tebe obnašali nasilno? DA NE

Če si odgovoril/a z DA, kolikokrat se je to zgodilo?

- a) enkrat b) nekajkrat c) velikokrat č) skoraj vsak dan

Ali bi želel/a dopisati še kaj o oblikah in vrstah nasilja, ki si jih kdaj doživel/a?
